

OPEN MONU MENTEN DAG

20 25

Terneuzen

Voorwoord

Tijdens Open Monumentendag, op zaterdag 13 en zondag 14 september 2025, openen ruim **40** monumenten in heel Zeeuws-Vlaanderen weer hun deuren. Inmiddels een jaarlijkse traditie waarop we u van harte uitnodigen om binnen te kijken in gebouwen die normaal gezien niet altijd toegankelijk zijn. Gebouwen die letterlijk en figuurlijk geschiedenis ademen.

Gebouw(d) om te blijven

Het landelijke thema van dit jaar 'Gebouw(d) om te blijven' past perfect bij onze streek. In Zeeuws-Vlaanderen zijn onze monumenten meer dan alleen stenen en hout. Het zijn dragers van verhalen, van strijd en veerkracht, van vooruitgang en van verbondenheid. Van middeleeuwse gebouwen tot prachtige kerken. Van molens en musea tot voormalige vestingwerken. Stuk voor stuk zijn het plekken die laten zien hoe onze omgeving is gevormd. En hoe we deze samen bewaren en koesteren.

Monumenten zijn er niet alleen om te bewonderen, maar ook om door te geven. Ze maken ons trots op het verleden en inspireren ons voor de toekomst. Daarom zetten de vele

vrijwilligers deze dagen de deuren open. En organiseren ze allerlei activiteiten, zoals rondleidingen en wandelingen. Voor jong en oud, voor inwoners en bezoekers. Voor iedereen die nieuwsgierig is naar wat onze regio zo bijzonder maakt.

Ga op ontdekkingstocht

Met de nieuwe OMD-app beleeft u Open Monumentendag nog beter! Download gratis de app, zodat u onderweg alle monumenten en activiteiten digitaal bij de hand heeft. Ook deze brochure biedt een overzicht van alle deelnemende monumenten. Stippel via de app uw persoonlijke route uit. We nodigen u van harte uit om op ontdekkingstocht te gaan. Laat u verrassen door de verhalen achter de gevels, de details in het metselwerk, de passie van de vrijwilligers en de tijdloze schoonheid van onze monumenten. Want wat ooit gebouwd is om te blijven, verdient het om gezien én beleefd te worden.

Graag tot ziens op Open Monumentendag!

Namens de wethouders van Sluis, Terneuzen en Hulst

Marian van Oostenbrugge- Bertou
Wethouder Sluis

"In de gemeente Sluis staan monumenten die generaties lang het landschap en de gemeenschap hebben gevormd. Ze vertellen het verhaal van de streek. Open Monumentendag is een prachtig moment om die verhalen tot leven te brengen. Door letterlijk de deuren open te zetten, krijgt u de kans om met andere ogen te kijken naar wat vaak zo vanzelfsprekend lijkt. Of u nu geboren bent in onze streek of hier voor het eerst komt: we nodigen u van harte uit een kijkje te komen nemen. Laten we samen genieten van de schoonheid, de geschiedenis en de inspiratie die deze plekken bieden. Want erfgoed is niet alleen verleden, het is ook onze toekomst."

Jeroen de Buck
Wethouder Terneuzen

"Onze monumenten brengen het verleden op een bijzondere manier tot leven. Open Monumentendag is een mooie gelegenheid om de verhalen en geschiedenis achter onze monumenten van dichtbij te beleven. De slogan van dit jaar, 'Gebouw(d) om te blijven', onderstreept het belang van ons erfgoed en het behoud ervan. Musea, kerken, molens en andere historische gebouwen openen hun deuren – sommige zelfs speciaal voor deze dag. Dankzij de inzet van enthousiaste vrijwilligers krijgt u een uniek inkijkje in het verleden. Op pagina 19 vindt u een overzicht van alle deelnemende locaties. Met de plattegrond kunt u eenvoudig uw eigen route samenstellen. Ga op pad en laat u verrassen door de veelzijdigheid van ons cultureel erfgoed. Ik wens u een inspirerende Open Monumentendag!"

Gino Depauw
Wethouder Hulst

"Op 13 en 14 september opent de gemeente Hulst haar erfgoed gratis voor iedereen. Dankzij de inzet van vrijwilligers en gidsen komt het verleden tot leven - dit jaar zijn er ook nieuwe monumenten om te ontdekken. Hulst is een stad met een goed bewaarde vestingstructuur, imposante aarden stadsmuren, karakteristieke poorten zoals de Gentse Poort en religieuze gebouwen zoals de Sint-Willibrordusbasiliek. Deze bouwwerken zijn visuele ankers in het landschap en vertellen het verhaal van Hulsters strategische, religieuze en culturele betekenis door de eeuwen heen. In het museum wordt de rijke geschiedenis van Hulst op boeiende wijze in beeld gebracht. Ook in de andere kernen van de gemeente zijn bijzondere monumenten te bezichtigen die elk hun eigen verhaal vertellen. In Hulst is erfgoed geen stilstaand verleden, maar een levend deel van wie we zijn. Door haar rijke erfgoed sluit Hulst uitstekend aan op de slogan 'Gebouw(d) om te blijven'. Ik nodig u van harte uit om het zelf te komen beleven!"

Doe mee

aan de regionale fotowedstrijd
tijdens Open Monumentendag
in Zeeuws-Vlaanderen

Bent u een liefhebber van erfgoed én fotografie? Grijp dan uw camera of smartphone en leg de schoonheid van monumentaal Zeeuws-Vlaanderen vast. Laat u inspireren door de rijke geschiedenis van Zeeuws-Vlaanderen en laat zien hoe u de monumenten ziet door uw lens!

Hoe doet u mee?

1. Maak tijdens Open Monumentendag uw mooiste, meest creatieve of meest betekenisvolle foto aansluitend op het thema 'Gebouw(d) om te blijven'
2. Stuur uw inzending uiterlijk maandag 15 september naar erfgoed@terneuzen.nl onder vermelding van 'Fotowedstrijd OMD'
3. Vermeld uw naam, locatie, gemeente waar de foto is gemaakt, en eventueel een korte toelichting

Uit de inzendingen wordt per gemeente één winnaar gekozen. De winnaars krijgen een vermelding op social media en een mooie prijs.

Voorwaarden

Door deel te nemen aan deze fotowedstrijd geeft u de organisatie van de Open Monumentendag en de gemeenten Hulst, Sluis en Terneuzen toestemming om de ingezonden foto('s) rechtenvrij te gebruiken. Dit kan onder andere zijn via sociale media, website, drukwerk of tentoonstellingen. Aan deelname kunnen geen rechten worden ontleend. De fotograaf blijft eigenaar van het beeld, maar verleent de organisatie een niet exclusieve, onbeperkte licentie voor gebruik in het kader van Open Monumentendag en gerelateerde activiteiten. Met uw inzending verklaart u tevens dat de foto door u is gemaakt en geen inbreuk maakt op rechten van derden.

1. Burgerweeshuis (Aardenburg)
2. Museum Cultuurforum Aardenburg (Aardenburg)
3. Sint Baafskerk (Aardenburg)
4. Korenmolen Nooit Gedacht (Cadzand)
5. Mariakerk (Cadzand)
6. Molen Nieuwvliet (Nieuwvliet)
7. Hulsters molen Schoondijke (Schoondijke)
8. Sint Annakerk (Sint Anna ter Muiden)
9. Het Belfort (Sluis)
10. Molen de Brak (Sluis)
11. Kruisdijkschans (Sluis)
12. 't Kerkje (Waterlandkerkje)
13. Museum Het Bolwerk (IJzendijke)
14. Mauritskerk (IJzendijke)

Burgerweeshuis

Weststraat 22, Aardenburg

Tijdens Open Monumentendag is het voormalig 'Burgerweeshuis' uitzonderlijk open voor het publiek! De monumentale panden in de Weststraat 20, 22 en 24 zijn gebouwd in 1631. Zij deden dienst als armenhuis, weeshuis en bestuurderslokaliteit van de regenten.

In de Weststraat 22 bevindt zich de fraaie regentenkamer. Deze wordt nu nog gebruikt als vergaderruimte. De kamer is uitgevoerd in neorenaissancestijl. Dit is voor Nederland een zeldzaamheid.

Een ervaren gids neemt u mee in de geschiedenis van dit prachtige pand. Met verhalen over binnenmoeders en -vaders, saucijzenbroodjes met nieuwjaar en de wroeging van een kaperkapitein.

Informatie

Het Burgerweeshuis is open van 11.00 tot 17.00 uur.

Museum Cultuurforum Aardenburg

Sint Bavostraat 3, Aardenburg

Als u door Aardenburg rijdt, dan valt het meteen op dat dit stadje een rijke historie kent. De markante gebouwen ademen een rijk verleden uit. En ook in het landschap ziet u de resten van een rijk verleden terug.

Een jaar of vijftig geleden, ontdekten wetenschappers dat Aardenburg een rijke archeologische locatie is. Het bleek dat de Romeinen er 2000 jaar geleden een castellum hebben gebouwd. Ofwel een legerkamp. De resten van dit legerkamp zijn opgegraven net als een groot aantal Romeinse voorwerpen.

Het legerkamp in Aardenburg was één van de legerkampen die de noordelijke grens van het immense Romeinse Rijk moest verdedigen. Ook wel bekend als de Romeinse Limes.

Langs deze gehele oude grens zijn veel overblijfselen in de grond bewaard gebleven en gevonden. Daarmee is de Limes het grootste archeologische monument van Nederland. In 2021 werd deze Neder-Germaanse Limes, de officiële naam van dit deel van de grens, erkend als UNESCO Werelderfgoed.

In het splinternieuwe museum laten wij u een stukje van deze bijzondere Romeinse geschiedenis zien. Kom met het hele gezin en ga op ontdekkingstocht door onze eigentijdse en interactieve tentoonstelling over Romeins Aardenburg. Verwacht geen vitrines vol objecten of eindeloos lange teksten. Dit is een museum waar u archeologie en geschiedenis beleeft en waar u iets kunt doen.

Kijk op de website www.cultuurforumaardenburg.nl of volg de sociale mediakanalen voor actuele informatie over

de gratis activiteiten die op zaterdag 13 september in het kader van Open Monumentendag worden georganiseerd. Wilt u meer weten over de bijzondere geschiedenis van Aardenburg? Boek dan als aanvulling op uw museumbezoek een rondleiding bij Het Gidsengilde Aardenburg.

Gidsengilde Aardenburg

Tijdens Open Monumentendag verzorgt het Gidsengilde Aardenburg twee gratis wandelingen in het thema 'Erfgoed en Architectuur'. De wandeling gaat langs het erfgoed van de stad en brengt de historie van Aardenburg tot leven.

Aardenburg is één van de oudste stadjes van Zeeland. In de wijde omgeving bekend als de Kikkerstad. De gids neemt u mee langs de voormalige middeleeuwse markt, de Sint Baafskerk (één van de oudste kerken van Nederland), de maquette van het Romeinse castellum, de Kaaipoort met de Kikkerfontein, de Heilige Maria Hemelvaartkerk, Doopsgezinde kerk. En de gids vertelt over Romeinen, Vlaamse graven, Hollandse stadhouders, Tachtigjarige Oorlog, het Rampjaar 1672, de Berenning en nog veel meer.

De wandeling start bij museum Cultuurforum Aardenburg aan de Sint Bavostraat 3, aan de voet van de toren van de Sint Baafskerk. De vertrektijd van de wandeling is om 10.30 uur en om 14.30 uur en duurt ongeveer twee uur. Deelname is gratis. Aanmelden kan door een e-mail te sturen naar gidsengilde@cultuurforumaardenburg.nl.

Sint Baafskerk

Sint Bavostraat 5, Aardenburg

De Sint Baafskerk is het oudste gebouw van Aardenburg. De kerk werd gesticht door monniken van de Sint Baafsabdij uit Gent in 959. In het oudste deel van de kerk vindt u bouw materiaal dat naar verwachting afkomstig is van het Romeinse Castellum uit de jaren 175 tot 270 na Christus.

In de 13e eeuw breidde de kerk uit in een stijl die een overgang vormt tussen de Romaanse en Gotische bouwstijl: de 'Scheldegotiek'. Halverwege de 14e eeuw breidde de kerk opnieuw uit in 'Hoog-Gotische stijl'. Vanaf de 14e eeuw tot de reformatie beschadigde de kerk meerdere keren door verschillende strijdende partijen. En in 1582 roofden de Fransen het lood van de kerk.

In de 17e eeuw waren een aantal grote restauraties nodig. De inmiddels Hervormde kerk had veel te lijden gehad in de Tachtigjarige Oorlog. Tijdens deze restauraties werd een gevelsteen geplaatst met het jaartal 1646. Daarboven kwam het wapen van de generaliteit. Bij deze restauratie werd ook bouw materiaal gebruikt van de andere Aardenburgse kerk, de Mariakerk.

In de Tweede Wereldoorlog werd de Sint Baafskerk opnieuw getroffen door oorlogsgeweld. In de periode daarna volgde de laatste grote restauratie. Tijdens deze restauratie ontdekten men grafzerken van de Mariakerk, die ondersteboven als stoeptegels waren gebruikt. Bij het opnieuw uitgraven van de vloer stuitte men op een

aantal beschilderde grafkelders. Zij komen uit de 13e en 14e eeuw. Een aantal hiervan werden in een betonnen kist gegoten. Deze sarcofagen staan in de kerk opgesteld. Bijzonder is de sarcofaag voorstellende Sint Sebastiaan, beschermheilige van onder andere de schutters.

Aan de noordzijde van de kerk bevindt zich het Romeins museum. Het museum en de Sint Baafskerk werken samen. Er is een bijzondere VR-presentatie te zien in de kerk over de geschiedenis van de kerk van het jaar 959 tot 1672.

Informatie

De Sint Baafskerk is tijdens Open Monumentendag op zaterdag en zondag open van 10.00 tot 17.00 uur. Op beide dagen is er om 10.00 uur een bijzondere Baafse Beleving. Dat is een soort kerkdienst die voor 80% wordt gevuld met mooie klassieke muziek. Speciale gast is Hanneke Rouw. Ze is een bekende celliste in Nederland.

Op zaterdag 13 september kunt u onder begeleiding van een gids de grote toren beklimmen. De minimale leeftijd is 12 jaar samen met een ouder. Daarnaast zijn er gidsen die een rondleiding in de kerk verzorgen.

Korenmolen Nooit Gedacht

Zuidzandseweg, Cadzand

Wie het landelijk gelegen dorp Cadzand binnenrijdt, ziet direct één van de vijf molens in West Zeeuws-Vlaanderen staan die nog in goede staat en in gebruik is. Molens met wieken spelen sinds de tweede helft van de 13e eeuw een belangrijke rol in de economie van Nederland. In Zeeland dienden ze tot ongeveer 1950 vooral voor het malen van koren.

De molen 'Nooit Gedacht' van Cadzand, zoals we hem nu kennen, is in 1898 gebouwd. De vorige molen op die plaats (een staakmolen met de naam 'De Kat') brandde in 1897 af. Gebouwd van steen en hout op een 'groene' berg. Eind 2024 zijn de wieken vervangen en sindsdien kan de molen weer draaien na een pauze van bijna twee jaar.

'Nooit Gedacht' is niet zomaar een molen. Het is een bergmolen met een verleden die in de loop der jaren een rijke geschiedenis heeft opgebouwd met diverse eigenaren, molenaars, besturen, vrijwilligers, bezoekers en bestemmingen.

Wekelijks maalt molenaar Sjaak er nog graan. Hij is inmiddels met zijn 87 jaar ook bijna een monument en is niet weg te denken van zijn grote passie molens.

Voor iedereen die tijdens Open Monumentendag even stilstaat, omhoog kijkt of de molen van binnen bezichtigt en denkt: "Wat bijzonder dat dit er nog is"... Het in stand houden van een monument als dit gaat niet vanzelf. Alleen met subsidies en uw hulp en steun kunnen monumenten als deze blijven voortbestaan.

De molen is tegen een kleine vergoeding elke zondag te bezichtigen van 14.00 tot 18.00 uur. U kunt dan ook versgemalen producten kopen. In de zomermaanden is de molen ook op woensdag van 14.00 tot 18.00 uur open.

Meer informatie, nieuws en activiteiten zijn terug te vinden op onze webpagina www.molencadzand.nl. En op onze social mediapagina's Facebook en Instagram (Molen Cadzand - Korenmolen Nooit Gedacht).

De molen is destijds gebouwd om te blijven. Laten we er samen voor zorgen dat dit mogelijk blijft.

Molen De Kat

Mariakerk

Prinsestraat 17, Cadzand

De Mariakerk is een tweebeukige hallenkerk en is opgebouwd uit gele Vlaamse baksteen. De zuidbeuk is vermoedelijk gebouwd tussen 1250 en 1300. De noordbeuk in het begin van de 14e eeuw.

De stijl is in hoofdzaak vroeggotisch (Scheldegotiek). De zware zuilen zijn nog Romaans. De kerk had vroeger een hoge, plompe toren. De toren werd Sint Lambert genoemd. Dit was een baken voor de zeelieden. De Lambertustoren liep gevaar om in te storten en werd in 1677 afgebroken. De stenen werden gebruikt voor restauratie van de kerk en de pastorie. Daarna volgden meer aanpassingen.

In 1930 werd de kerk grondig gerestaureerd. Het houtsnijwerk van de banken uit 1650 werd als versiering van de nieuwe banken gebruikt. En er werden gebrandschilderde ramen geschonken. De gemeente Cadzand verving de dakruiter door de huidige renaissance-toren.

Bij de bevrijding van Zeeuws-Vlaanderen in 1944 werd door hevige beschietingen veel schade aan de kerk toegebracht. De gebrandschilderde ramen gingen op één na verloren. Gespaard, en nog te zien, werd 'het Lam Gods' (Agnus Dei).

De oorlogsschade werd hersteld. Met hulp van Monumentenzorg is in 1962 de pastorie afgebroken. In 1963 werd op de fundamenteën van de sacristie de consistorie tegen de kerk aangebouwd.

De Mariakerk, een rijksmonument, is eigendom van de Protestantse Gemeente De Westhoek te Sluis. Er zijn regelmatig kerkdiensten. In de zomerweken zijn er ook Duitstalige kerkdiensten voor toeristen.

Daarnaast heeft de kerk een brede dorpsgerichte functie. De kerk is beeldbepalend voor Cadzand-Dorp. Hij is beschikbaar als expositieruimte, locatie voor een (burgerlijk) huwelijk, concerten en diverse bijeenkomsten. In de kerktuin heeft de Stichting Wereldvredesvlam een plaats gevonden voor haar monument.

In 1999 is de Stichting Behoud Dorpskerk Cadzand opgericht. De stichting zet zich op verschillende manieren in om de Mariakerk in goede conditie te houden.

De Mariakerk is te bezichtigen op zaterdag 13 september 2025 van 10.30 tot 17.00 uur.

Molen Nieuwvliet

Molenweg 3, Nieuwvliet

De molen van Nieuwvliet aan de Molenweg 3 heeft een monumentale status. Het is een naamloze stenen grondzeiler die gebouwd is in 1850 door Charel Cappon.

Tot 1954 is de molen als korenmolen in gebruik geweest. In 1959 is de molen leeggehaald. In 1979/1980 werd de molen gerestaureerd en werd hij opnieuw in gebruik genomen. Sinds 1998 is de molen eigendom van de Stichting Molen Nieuwvliet en heeft een ANBI status.

De vrijwilligers van deze stichting doen er alles aan om de molen in stand en maalvaardig te houden. Het draaiend houden van de wieken is bij veel molens in Nederland momenteel een probleem. Gelukkig niet in Nieuwvliet. In 2021 zijn er nieuwe roeden ingezet, omdat er een constructiefout zat in de gedeelde roeden.

In 2020/2021 vond er ook een grote restauratie plaats. De molen staat er momenteel bouwtechnisch goed bij. Ieder jaar wordt het gewenste en noodzakelijke onderhoud uitgevoerd.

De Stichting Molen Nieuwvliet heeft het voorrecht om één van de jongste Nederlandse molenaars als molenaar aan

zich te kunnen binden. Thijs Groosman is een gedreven vakman. Hij zorgt voor zelfgemalen tarwemeel, Zeeuwse bloem, speltmeel, speltbloem, pannenkoekenmix en bakbenodigdheden. U kunt dit allemaal in het winkeltje kopen in de molen. In 2024 verbond Marjolein van Viegen zich als tweede gediplomeerde molenaar aan onze molen. Met deze twee gepassioneerde molenaars is de Stichting Molen Nieuwvliet uiteraard zeer vereerd.

De deuren van de molen staan niet alleen open op Open Monumentendag op zaterdag 13 september 2025. U kunt iedere woensdag- en zaterdagmiddag van 13.00 tot 17.00 uur de molen bezoeken. Vrije entree!

De Stichting Molen Nieuwvliet hoopt u te mogen begroeten op de molen. U mag overal rondkijken en de trappen beklimmen om de zolders te betreden. Uw vragen worden beantwoord en vaak is er tijd om de werking van de molen uit te leggen. De vrijwilligers delen graag hun passie!

Kortom de deur staat voor u open!

Informatie

E-mail: info@molennieuwvliet.nl

Hulsters molen Schoondijke

Lange Heerenstraat 71, Schoondijke

Op deze locatie stond eerst een standerdmolen. Deze waaide in 1884 om. De koperen windvaan met het wapen van Zeeland is afkomstig van deze standerdmolen.

In 1900 moest de molen weer worden herbouwd, omdat hij was uitgebrand. Als één van de weinige molens in Zeeuws-Vlaanderen kon deze molen tot 1944 nog malen. Zij het met een grotendeels verdwenen kap. Deze molen was toen van enorm belang, omdat veel andere molens zwaar beschadigd raakten. Bovendien speelde deze molen een belangrijke rol bij het verzet tijdens de Wereldoorlog.

In de molen wordt tarwemeel, speltmeel, roggemeel, bloem en pannenkoekenmix verkocht voor de thuisbakkers. Sinds 2021 is er een bijzonder Grand Café in de molen. Het café is meestal open in het weekend voor lunch, borrel en bites. De openingstijden vindt u op de website www.elmolino.nl.

Informatie

Type	Bergkorenmolen
Bouwjaar	1884, laatste restauratie in 1994
Eigenaar	Stichting de Hulster's Molen Schoondijke

Op zondag zijn er rondleidingen met uitleg in het Nederlands, Duits en Engels.

Sint Annakerk

Nederherenweg 1, Sint Anna ter Muiden

Sint Anna ter Muiden is de aangewezen plek voor de start om onderdelen van het thema Open Monumentendag 2025 te ontdekken. U vindt er:

- de van oorsprong (14e eeuwse) Vlaamse kruiskerk, gewijd aan de **Heilige Anna**, moeder van Maria;
- de authentieke inrichting van een **Nederlands Hervormd** kerkje uit 1653;
- de archeologische vondsten in de **Sint Annakerk**;
- het wijds uitzicht vanaf de toren over de **Zwinstreek**;
- de **Verdwenen Zwinhavens** aan de hand van de fietsroute;
- de grensoverschrijdende wandeling naar **Retranchement** langs grenspalen, redoutes en polderdijken;
- een ritje met een antieken **koets** met Lipizzaner paarden door Sint Anna ter Muiden;
- de tafel met uitgebreide **documentatie** over de kerk en Sint Anna ter Muiden;
- De tentoonstelling "**Verhalen over de kerk**" van BOEi in de tuin.

Zaterdagmiddag 13 september is er een optreden van **Vera Steenput** met poëzie, afgewisseld met draaiorgelmuziek.

Op zondagmiddag 14 september is er orgelspel op het 150 jaar oude Knipscheerorgel. De kerk is open van 10.00 tot 17.00 uur. U kunt er terecht:

- voor het bezichtigen van het oorspronkelijke interieur met talloze ornamenten en de grafzerken in de haltoeren;
- is Ids Haagsma van Architext uit Haarlem aanwezig. Aan de hand van het stadsalbum '*In de Deemstering*' voorziet hij iedereen van informatie over het rijke stadje Sint Anna ter Muiden;
- is er de mogelijkheid om de toren te beklimmen en te genieten van het uitzicht over de Zwinstreek. Met aansluitend een bezoek aan het open terras voor een drankje van huisbrouwerij De Halve Maan uit Brugge.

De imposante vierkante stompe toren van de Sint Annakerk is vanuit de wijde omtrek goed te zien. Het overblijfsel van wat eens een gotische katholieke kruiskerk uit de 14e eeuw was, torent boven alle huizen van Sint Anna ter Muiden uit. Het koor, het schip en de zijbeuken zijn in de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) verwoest. In de loop der tijd is ook de torenspits verdwenen. In 1653 wordt tegen de zuidmuur van de toren een hervormde kerk gebouwd. De consistorie is van iets latere datum. Sinds 2013 is de kerk in het bezit van BOEI.

Het Comité Open Monumentendag wil in vervolg op voorgaande jaren het cultureel erfgoed in Sint Anna ter Muiden meer toegankelijk maken en het daarmee onder de aandacht brengen bij een breed publiek.

Het Belfort

Groote Markt 1, Sluis

In het gezellige centrum van het Zeeuws-Vlaamse koopstadje Sluis staat het Belfort. Het enige Belfort van Nederland. Het Belfort van Sluis werd gebouwd in de 14e-15e eeuw. Een Belfort is van oorsprong een middeleeuwse, Vlaamse toren met klokken die werden geluid bij belangrijke gebeurtenissen. Bijvoorbeeld bij een brand, de nadering van een vijandelijk leger of de afkondiging van een wet. Later duidde men er het stadhuis mee aan waar de belforttoren deel van uitmaakte. Een Belfort was (en is) het toonbeeld van stedelijke trots, prestige en gezag.

Museum het Belfort

Het Belfort is een gebouw waar veel elementen samenkomen. Het bestuur van de gemeente Sluis zetelt in de raadzaal. Ook huwelijksvoltrekkingen, concerten, lezingen, geschiedenisvertellingen en moderne beeldende kunst bieden de inwoners van Sluis en de vele bezoekers een bijzondere en rijke ervaring.

De raadzaal

De historische raadzaal is de mooiste zaal van het Belfort. Deze is versierd met wapenschilden en balkdecoraties. Verder is de ruimte 'aangekleed' met schilderijen uit de 17e en 18e eeuw, middeleeuwse voorwerpen en een indrukwekkend, uitbundig gedecoreerd vierschaarhek uit de 18e eeuw.

Informatie

Openingstijden

Een museumbezoek is mogelijk op woensdag t/m zondag van 13.00 tot 16.30 uur. Het museum is alleen tijdens openingstijden bereikbaar op 06-82484657 of museumhetbelfort@gmail.com.

Stadsbeiaardier

Onze stadsbeiaardier Piet Hamelink bespeelt iedere zondag van 15.30 tot 16.30 uur het carillon van het Belfort.

Open Monumentendag

Tijdens Open Monumentendag bezoekt u het Belfort gratis. Deze dag staat er op iedere etage een vrijwilliger om extra uitleg te geven.

Gedicht

Onderweg..... van monument naar monument..... maar heeft u even een moment? U bevindt zich nu in het Belfort in Sluis, daar is op de Open Monumentendag alles pluis!

Het Belfort heeft een rijk verleden en dit verleden is verweven met het heden. Vele verbindingen zijn hier gelegd, vele ruzies beslecht maar ook vele zinvolle vergaderingen zijn hier gepasseerd en natuurlijk wordt muziek hier hoog geëerd.

De koffieconcerten in de raadzaal worden goed bezocht en er hoeft geen entreekaartje te worden gekocht.

Het beklimmen van de belforttoren kan menigeen bekoren en de Johan van Dale tentoonstelling rustig bekijken zal uw geest verrijken.

De burgemeesterskamer is imposant en ook daar gaan verleden en heden hand in hand.

De raadskelder heeft een wisselende collectie kunst en vraagt van u een gunst, kijk goed en gedegen rond en laat weten wat u ervan vond.

Zwaai tot slot naar onze enige echte Jantje van Sluis en dan weet je: Het bezoeken van het Belfort was juist, je voelt de verbinding, de route van het verleden naar het heden en het bezoek heeft je geest mogen verbreden.

Molen de Brak – anno 1739

Nieuwstraat 26, Sluis

In de middeleeuwen bezat Sluis een tiental molens. Daarvan waren er in 1920 nog maar drie over. De enige overgebleven molen van Sluis op 't Meul'ende (Moleneind) is molen 'De Brak'. Deze windkorenmolen werd genoemd naar een Frans jachthondenras (Braque). Zij steken hun neus in de wind tijdens het jagen. Net zoals de molen zijn wieken tegen de wind richt voor een zo goed mogelijk rendement. De molen werd gebouwd in 1739 en was de eerste stenen molen in de streek. Boven de deur aan de noordzijde bevindt zich een gevelsteen met verwijzing naar de naam. In 1944 brandde De Brak door oorlogsgeweld af. In 1950 werd de molen gerestaureerd. De laatste restauratie was in 2011. De molen is een zogenaamde 'bovenkruier met stelling' met zes zolders.

De Kap

De Kapzolder kan 360° draaien op de windrichting. Het bovenaanzicht laat de belangrijkste onderdelen zien van de kap met hun specifieke benaming. Dit aanzicht laat u het Engels kruiwerk zien wat in deze molen gemonteerd is. Dit kruiwerk maakt het mogelijk om de kap met het wiekenkruis op de wind te kruien (draaien). Op deze zolder ziet u de grote liggende gietstalen as. Deze as is gegoten in gieterij 'De Prins van Oranje' in Den Haag.

Het hier omheen gebouwde grote bovenwiel, ook wel remwiel genoemd, is omgeven door vangstukken van wilgen- of olmenhout. Deze zijn met elkaar verbonden door middel van maanijzers en liggen vast aan het rechtse voeghout. Met de draairichting van dit wiel mee is het andere einde verbonden aan de vangbalk. Bij een neergaande beweging spant deze de vangstukken rondom het wiel en zet daarmee de rem in werking. Dit noemen we het vangen van de molen.

De Maalzolder

De Kruilier is een systeem dat het mogelijk maakt om het wiekenkruis in de windrichting te kruien. Dit door middel van de verbonden schuine schoren, de dwarsbalken die door de kap steken (de korte en de lange spruit) en het ondersteunend Engels kruiwerk wat onder de kap zit.

Het wiekenkruis bestaat uit een binnen- en buitenroede. Deze zijn geborgd met keerklossen, roewiggen en spitijzers. Een roede heeft op deze molen een totaallengte van 23,80 meter. De roedeopbouw, of het wiekenkruis, is hier uitgerust met het systeem van 'Van Bussel' met remkleppen. De roede is voorzien van een stroomlijnneus en de zeeg van het hekwerk is minder diep gezet. Deze lepelvorm heeft voordelen. Zoals de zeilslag die verminderd wordt, hogere trekkracht, de molen draait regelmatig en heeft een goede aërodynamische werking door de stompe neus. Daarnaast is het stormveilig omdat het windvangend oppervlak kleiner is en de remkleppen bij een te hoge snelheid in werking treden.

U treft er ook het lichtwerk. Dit is nodig om de juiste druk van de draaiende lopersteen op de ligger te geven. De snelheid, het invallend graan en de druk op de lopersteen bepalen de grof- of fijnheid van het te malen product.

De Steenzolder

Hier ziet u de verbindingen vanaf de bovenas tot aan de koppelstenen. Het mag u duidelijk zijn dat het grote spoorwiel het kleinere wiel een grotere snelheid geeft. De grote 'vinding' als het gaat over wielen en assen. De verhouding in deze molen is 1 op 5,5. Dat wil zeggen dat één omwenteling van het wiekenkruis, vijf en een halve omwenteling aan de lopersteen is.

Molenbezichtiging en winkel

De molen is nog steeds actief en toegankelijk. Het belooft u vanaf de bovenstelling met een panoramisch zicht over Sluis. U kunt ons meel in de molen kopen. Het meel uit de molen gebruiken we in onze brasserie voor het bereiden van lekkernijen! Ook een Hollands souvenirkje, zoals een Delfts blauw molentje of een houten klompje, kunt u hier kopen.

Brasserie

Het meel dat de molen maalt, gebruiken we in onze brasserie voor het bereiden van onze artisanale molenaarspannenkoeken. Maar ook bakken we appelbollen, appeltaart, wafels, poffertjes,... U kunt hiervan genieten in onder andere onze wintertuin of ruim terras.

Entreprijzen en contact

Voor meer informatie over de openingstijden, de entreprijzen, locatie en contactpersonen kunt u terecht op de website www.molenvansluis.nl of via tel 0031 (0)117-461250.

De Kruisdijkschans

Kruisdijk 1, Sluis

Op zaterdag 13 september 2025 tussen 11.00 en 16.00 uur opent Het Zeeuwse Landschap de deuren van De Kruisdijkschans in Sluis. De Kruisdijkschans, gelegen tussen Sluis en Aardenburg, ligt in rij met de Elderschans, de Krabbeschans en de Olieschans en maakt deel uit van de Staats-Spaanse Linies. Een bewoner van de Kruisdijkschans vertelt u van alles over de Kruisdijkschans vroeger en nu. De verhalen brengen het monument en de buitenplaats tot leven.

De Kruisdijkschans is in 1640 aangelegd als één van de vele verdedigingswerken in die streek. Het is een zogenaamde redoute, een kleine geheel omsloten veldschans. Dit was tijdens de Tachtigjarige Oorlog. Nadat met de Vrede van Munster een einde kwam aan deze oorlog, was de Kruisdijkschans militair gezien niet meer van belang. Het gebouw is hierna verwaarloosd. In 1762 kwam het in bezit van de familie Hennequin. Zij bouwden het om tot een landhuis. Honderd jaar bleef het in gebruik als landhuis. Rond 1920 werd het een boerenbedrijf. Hierbij bleef het woonhuis behouden. Maar het raakte in verval. Mede dankzij de Nationale Postcode Loterij is deze bijzondere plek behouden en in ere hersteld. Hiermee bleef een cultuurhistorische parel behouden.

heggen, knotbomen en hoogstamfruitbomen. Deze versterken de plattelandsnatuur. In de omgeving broeden ook verschillende vogels. Waaronder de zomertortel, steenuil, veldleeuwerik, roodborsttapuit en grasmus. Ook de zeldzame boomkikker is teruggekeerd.

Contactgegevens

De Kruisdijkschans

Kruisdijk 1

4524 KS Sluis

www.hetzeeuwselandschap.nl/natuurgebieden/kruisdijkschans

Flora en Fauna

Op het perceel van de Kruisdijkschans staan huisweitjes,

't Kerkje

Molenstraat 58, Waterlandkerkje

Het Kerkje van Waterlandkerkje is 351 jaar oud!

Let eens op de gevel van het kerkje: daar is het jaartal 1674 ingemetseld. Bewijs dat het kerkje er in ieder geval al 350 jaar staat! Dit inspireerde de 'Kerkjenaren', zoals inwoners van Waterlandkerkje zich noemen, tot het organiseren van een echt feestjaar in 2024. Er werden concerten en tentoonstellingen georganiseerd die verwezen naar de 'tijd van toen' en de historie van de kerk, het dorp en de omgeving. Ook leidde het tot samen eten, muziek spelen met het hele dorp, historische fietstochten maken, het standbeeld van dominee Stuerbout restaureren en het schrijven van een boek...

Water, Land en een kleine Kerk!

In dit boek 'Water Land en een kleine Kerk' vindt u de tumultueuze geschiedenis van het dorp en de dorpsgemeenschap. Ook staan er mooie verhalen van huidige en oud-Kerkjenaren in.

Die geschiedenis van de kerk, het dorp en de omgeving leest als een spannend boek!

... "Aan het einde van de Krakeeldijk, waar de rivier een bocht naar links maakt, staat te midden van wat huizen een schooltje en een vervallen kerkje. Op deze koude zondag is er een dienst gaande... Eén van de soldaten blijft op de dijk staan als uitkijk en wachter. Vervolgens lopen er zes met getrokken wapens naar beneden, richting de ingang van de kerk. De zevende ruiter blijft op de paarden passen..."

Het waargebeurde verhaal gaat over Spanjaarden, ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog, gelovigen en over dominee Stuerbout. Hij

vindt de dood na een aanval op de geloofsgemeenschap. De dominee, van wie een standbeeld in de tuin van de kerk staat. Dit standbeeld is in 1984 gemaakt door pastoor Omer Gielliet uit Breskens en vorig jaar gerestaureerd.

In 1751 waren er nog maar vijf huizen in het dorp. En bij de kerkelijke gemeente hoorden verder niet meer dan zeven boerderijen in de omtrek. In het geheel telde de kerk nog maar veertig lidmaten. Maar er was een schooltje, mét een schoolmeester, die bij de kerkdiensten als voorzanger optrad. Het dorpje, dat niet eens een naam had, maar 't Kerkje' genoemd werd, begon toen al een zekere centrumfunctie te vervullen voor de omliggende polders.

Windwijzer wordt gemeentewapen

Geen haan op de kerktoeren, maar een zeemeermin liet vroeger zien uit welke hoek de wind waaide. Toen Waterlandkerkje in 1796 als een zelfstandige burgerlijke gemeente werd afgesplitst van IJzendijke

en Oostburg, kwam de meermin in het gemeentewapen terecht. De zeemeermin verdween van de torenspits. Maar ze is in de kerk nog aanwezig in het koperwerk van de Bijbellezenaar. De zeemeermin in het wapen vindt zijn oorsprong in de legende van meermin Hildegonda die de profetie uitsprak dat Waterlandkerkje nog lang een mooi klein dorp zou blijven. In 1958 was het kerkgebouw zo vervallen geraakt dat er zelfs over opheffing van de kerkelijke gemeente gedacht werd. Als tijdens een vergadering van de kerkeraad één van de leden niet met de vuist op tafel had geslagen, was het misschien wel zo ver gekomen. Maar met een beroep op het dappere verleden van Waterlandkerkje kon in de opgeving voldoende geld worden ingezameld om met de restauratie te beginnen. Monumentenzorg zorgde voor het ontbrekende deel.

Tijdens Open Monumentendag is de kerk open en is er een tentoonstelling. Het boek 'Water, Land en een kleine Kerk' is te koop in de kerk en bij Bistro 'In den Koning' voor het symbolische bedrag van € 15,00.

Informatie

Telefoonnummer beheer:

0031 (0)117-401376

Contact:

waterlandkerkje@zeeuwsekerken.nl

Volg de ontwikkelingen op de website:

<https://www.kerkjewaterlandkerkje.nl/> of via de QR code.

Museum Het Bolwerk

Markt 28, IJzendijke

Museum Het Bolwerk vindt u in het vroegere gemeentehuis van de toenmalige gemeente IJzendijke. Oorspronkelijk was dit het gouverneurshuis. In 1812 werd dit afgestoten. Toen werd er een gemeentehuis gevestigd. Het huidige pand is na de Tweede Wereldoorlog gebouwd als stadhuis door architect P.H. Hekkema in de zogenaamde wederopbouwstijl. Dit is vervangende, snelle nieuwbouw met meestal eenzelfde basisarchitectuur van vernielde gebouwen door oorlogsgeweld. Het heeft dezelfde hoofdvorm als het in 1812 afgestane gouverneurshuis. In dit geval is het een traditioneel dwarspand met een ranke dakruiter. En een torentje op de nok van het gebouw.

Voor de bovenramen zien we diverse symbolen van smeedijzer. De symbolen herinneren aan de landbouw, veeteelt en visserij in en om IJzendijke. Een koeienkop, korenaren, een vis, tulpen en een paardenhoofd. De koe, korenaren en de vis spreken voor zich. De tulpen, een typische Nederlandse bloem, staan voor een krachtig 'nee'. Na de Eerste Wereldoorlog vond België dat ze het recht had op Zeeuws-Vlaanderen. Dit als compensatie voor de geleden schade tijdens de oorlog. Maar Zeeuws-

Vlaanderen wilde bij Nederland blijven. Het paardenhoofd is representatief voor de sterke trekpaarden. De Stallen de Dobbelaere waren zo beroemd dat ze een internationale trekpaardenkeuring wonnen in Milaan.

Voor het gebouw staan gietijzeren palen. Iemand die goed oplet ziet dat dit kanonnen zijn. De loop is naar beneden gericht. Het huidige IJzendijke, ontstaan in de Tachtigjarige Oorlog, kende verschillende oorlogen. Zoals de oorlogen met Napoleon en de Tweede Wereldoorlog. De loop naar beneden staat voor 'nooit meer oorlog'.

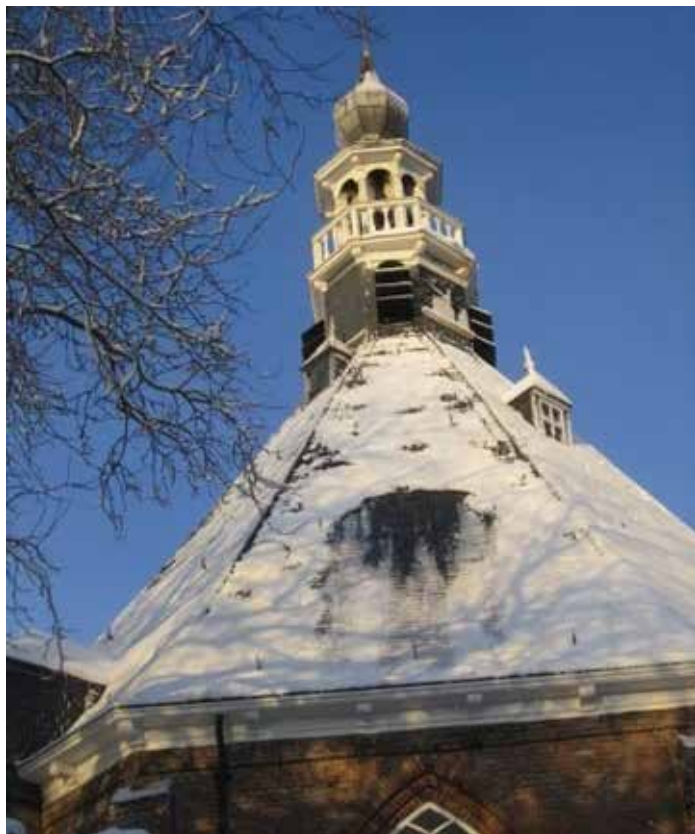
Informatie

- Het museum is van 1 april t/m 31 oktober 2025 open op dinsdag t/m zondag van 13.00 tot 17.00 uur. (Inloop tot 16.15 uur)
- Het museum is van 1 november 2025 t/m 3 januari 2026 open op woensdag t/m zaterdag van 13.00 tot 17.00 uur. (Inloop tot 16.15 uur)
- Het museum is gesloten op wettelijke feestdagen.

Mauritskerk

Kerkstraat 2, IJzendijke

De bouw van de kerk begon in 1612 en was gereed in 1614. Dit gebeurde in opdracht van Prins Maurits.

Dingen die opvallen bij het binnengaan van de kerk zijn de sobere kleuren en het Tiengeboden bord uit 1620. Met de wapens van IJzendijke links en Holland rechts en in het midden het wapen van Oranje. Verder ziet u de grafstenen van mensen die een rol speelden in de geschiedenis van IJzendijke. Zoals legeraanvoerders, bestuurders en notabelen. Zij behoorden tot de rijke (stinkers) en in de 17e eeuw werden zij nog in de kerk begraven. Later werden zij ook rond de kerk begraven.

Achterin de kerk bevinden zich interessante grafstenen. Deze hebben minder slijtage, omdat ze niet in de loop door de kerk liggen. Ze zijn nog in goede staat. Het orgel dat in 1872 werd geplaatst, is een orgel gebouwd door de firma Batz & Co uit Utrecht. Het is een tweeklaver mechanisch orgel en heeft elf stemmen verdeeld over twee klavieren.

In het schip van de kerk hangen twee kroonluchters met tweemaal acht armen. Beide uit de periode 1650-1675.

In de consistorie hangt een derde kroonluchter. Dit is een afwijkend model met inscriptie. Deze schone kroon is geschonken door gemeenteleden op 29 september 1912. Deze kroonluchters verkleuren snel, maar gelukkig waren er dames die de glans er weer op terugbrachten. Belangrijk bij het verwijderen van de armen, is dat elke arm een nummer heeft. Deze passen allen in de opening met hetzelfde nummer.

Er is een boek geschreven over de Mauritskerk. Dit boek is voor € 14,95 in het museum te verkrijgen. Ook zijn er vieringen in de Mauritskerk:

Op de eerste en derde zondag van de maand begint de viering om 09.30 uur: Hervormde Gemeente Biervliet, IJzendijke en Hoofdplaat BIJH.

Contactgegevens

G.L.J. van Noort

06-26088531

www.mauritskerkijzendijke.nl

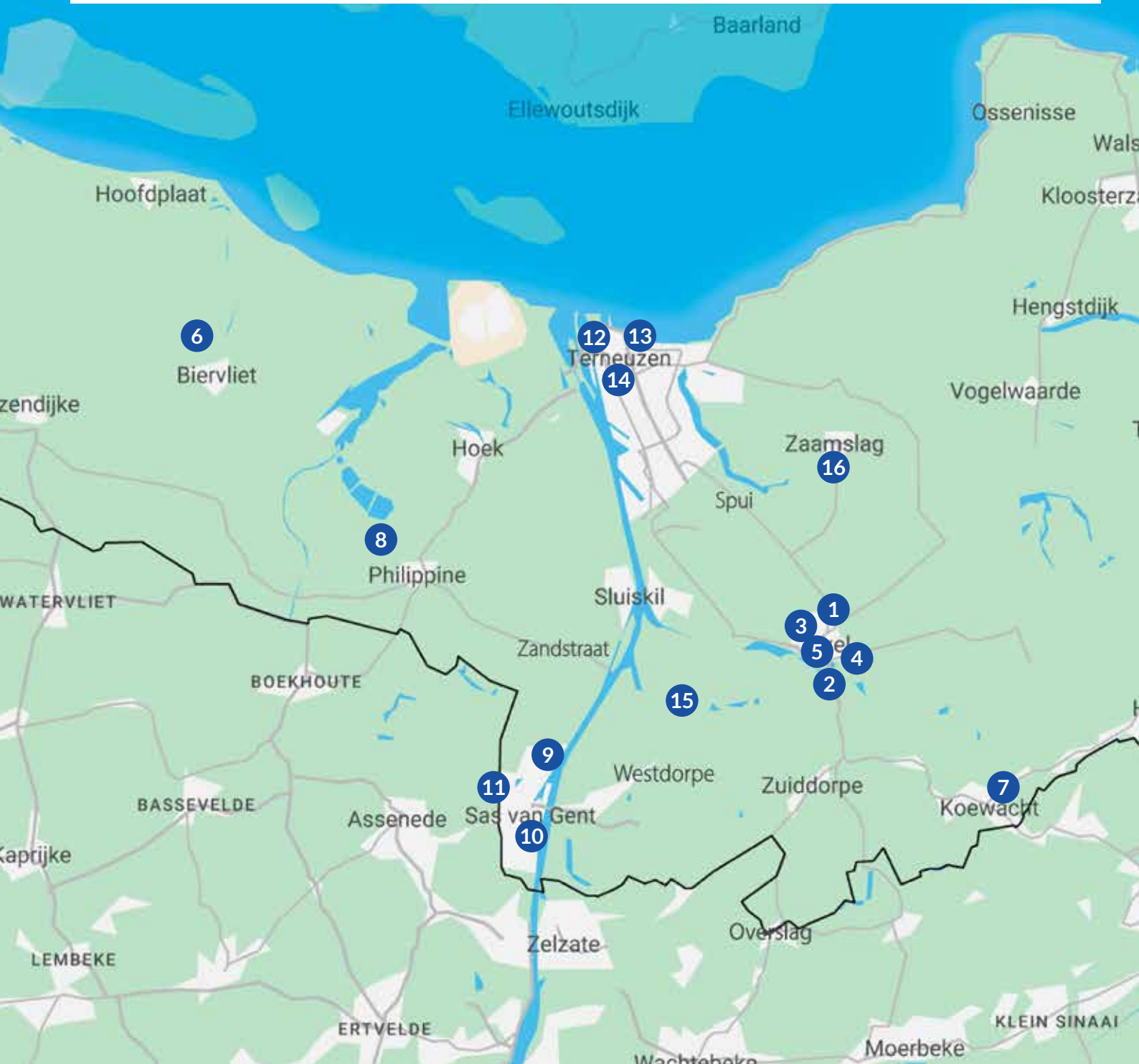

Terneuzen

1. De Stadsmolen (Axel)
2. De Watertoren (Axel)
3. Gereformeerde kerk (Axel)
4. Museum Het Warenhuis (Axel)
5. PKN kerk (Axel)
6. De Oude Zeesluis in de Noordstraat (Biervliet)
7. Rooms Katholieke kerk (Koewacht)
8. Open Monumentendag in Philippine
9. Industrieel Museum Zeeland (Sas van Gent)
10. Verrassende bouwwerken (Sas van Gent)
11. Museum Oud Electro (Sas van Gent)
12. Museum Schooltijd (Terneuzen)
13. Stadhuis (Terneuzen)
14. Grote kerk (Terneuzen)
15. Zwartenhoekse Zeesluis (Westdorpe)
16. Beleef de bloeitijd van Zaamslag

De Stadsmolen

Molenstraat 72, Axel

De Stadsmolen in Axel is ook deze Open Monumentendag te bezoeken. Het thema is dit jaar: 'Erfgoed en Architectuur.'

Geschiedenis

De korenmolen is in 1750 gebouwd voor het stadsbestuur van Axel en heeft daarom de naam 'Stadsmolen' gekregen. De molen is gebouwd volgens het ontwerp van Pieter Telle. De aannemers waren Pieter Paulus en Jan Hoelands. Axel heeft een rijke geschiedenis. Helaas is er veel verdwenen door vernieuwing. Deze molen werd in 1911 tot romp afgebroken. Vervolgens kwam onderin een mechanische malerij met twee koppel stenen. Rond 1980 zijn de eerste plannen voor volledig herstel gemaakt, maar het duurde nog een tijd voordat er meer gebeurde. In 1995 kocht de gemeente de molen van meneer Missegheers, die sinds jaren de malerij beheerde.

Restauratie

In 1998 begon de grootschalige restauratie. Eerst herstelden ze het metselwerk zorgvuldig en vernieuwden het op sommige plaatsen helemaal. De volgende stap was de nieuwe stelling. In het najaar van 1999 werden kap, wiekenkruis, staart en kamwielen gemonteerd. Het koppel 17der stenen is afkomstig uit de molen van Ossenissee; de 16der Engelse stenen zijn afkomstig uit een mechanische malerij in Sint Jansteen.

Een bijzonder historisch onderdeel in deze grotendeels nieuwe molen is de bovenas, de PvO nr. 616. Deze werd in 1869 besteld voor de ondermolen van de zuidelijke driegang van de Driemanspolder (bij het huidige Leidschendam). In 1877 verdween hij daar, toen deze gang werd gesloopt en vervangen door een stoomgemaal. Voordat hij ruim 120 jaar later in Axel terechtkwam, werd deze bovenas nog in twee andere molens gebruikt.

Open Monumentendag

De molen is tijdens Open Monumentendag vrij te bezoeken van 10.00 tot 16.30 uur. Er is een expositie over 275 jaar molen, er zijn rondleidingen en er wordt molenbrood en meel verkocht.

Leuk om te weten: het treintje dat op Open Monumentendag door Axel rijdt stopt ook bij de Axelse Stadsmolen.

De Watertoren

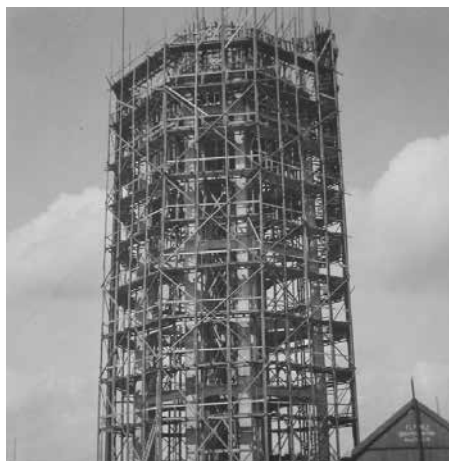
Kinderdijk 2, Axel

De watertoren is een opvallend herkenningspunt voor bezoekers van Axel. Met een hoogte van bijna 61 meter en een groen koperen dak, valt hij al van ver op. Het is de eerste watertoren die in Zeeuws-Vlaanderen werd gebouwd voor drinkwater en de laatste waar u kunt zien hoe een watertoren werkt.

Gebouwd om te blijven

De Axelse watertoren is één van de hoogste watertorens in Nederland. Hij is bijna 90 jaar geleden gebouwd en ruim 60 jaar in bedrijf geweest. Dit jaar wordt hier extra aandacht aan besteed tijdens de jubileumtentoonstelling 'De Luiken Open'. Diverse foto's en artikelen vertellen het verhaal van

de watertoren vanaf de bouw. Bij oudere bezoekers roept dit misschien herinneringen op.

Jong industrieel monument

In het begin van de vorige eeuw was er weerstand tegen de komst van een drinkwaterleiding. Veel mensen hadden een regenbak en een drinkwaterleiding kostte geld. De gemeenten wilden toch een drinkwaterleiding omdat schoon water belangrijk was voor de industrie. De centrale ligging van Axel en de goedkope grond gaven de doorslag om daar de watertoren voor Zeeuws-Vlaanderen te bouwen. Het was crisistijd en de bouw van de toren en de aanleg van het leidingnet zorgden voor veel werk. Er werd een moderne techniek gebruikt met veel gewapend beton. De toren is een laat voorbeeld van de 'Nieuwe Zakelijkheid', een stroming uit het Modernisme. Het ontwerp is van C. van Eck, de architect van de Zeeuws-Vlaamse Waterleidingmaatschappij. Aannemersbedrijf P. Knols uit Maastricht tekende voor de bouw. Sinds eind jaren '90 is de watertoren buiten gebruik en ingericht als industrieel monument. Tijdens de klim ziet u hoe een netwerk van buizen door de watertoren loopt. Het onderste watervat is toegankelijk gemaakt, rond de bovenste vaten leidt de trap u naar de omloop met een weids uitzicht.

Expositieruimte

De expositieruimte is op de begane grond van de watertoren. Hier hangt de slinger van Foucault boven een windroos. Een maquette legt uit hoe de watertoren werkt. De begane grond is toegankelijk voor mindervaliden en rolstoelgebruikers. Er is geen lift. Via

de trappen mag iedereen die wil en durft naar boven. Kinderen mogen mee naar boven als ze zelf kunnen lopen.

Heemtuin

Rond de watertoren ligt een tuin met bomen en struiken uit de streek. Er is een waterloopje dat als biologisch filter werkt. In de tuin leven verschillende inheemse planten, vogels, insecten en andere dieren. In een nestkast op de dakgoot wonen slechtvalken. U kunt het leven in en rond de nestkast volgen via de website www.hetwarenhuis.nl. Dit jaar zijn er vier eieren gelegd waaruit jonge slechtvalken zijn gekomen.

Open Monumentendag

Tijdens Open Monumentendag is de watertoren vrij toegankelijk. Het zonnetreintje rijdt door Axel en stopt ook bij de watertoren. U bent welkom op 13 september tussen 10.00 en 16.30 uur. Tegenover de watertoren is parkeergelegenheid. Binnen het hek zijn een beperkt aantal parkeerplaatsen. Voor fietsen is voldoende plaats.

Gereformeerde kerk

Kerkdreef 19 en 21, Axel | www.ngkaxel.nl

Op deze plaats stond sinds 1841 een eenvoudig kerkgebouw, een zogenaamde timmermanskijk. In 1899 werd dit gebouw vervangen door een nieuw kerkgebouw, ontworpen door de architect Tjeerd Kuipers (1857-1942). Hij was vooral bekend als ontwerper van kerken. Tussen 1887 en 1928 heeft hij 56, voornamelijk gereformeerde, kerken ontworpen. Van deze kerken zijn er nu nog 18 in gebruik als kerk.

Geschiedenis

Eind 1899, ruim 125 jaar geleden, werden binnen enkele weken drie door Kuipers ontworpen gereformeerde kerken in gebruik genomen: de Buurkerk in Noordwijk op 8 november, de Wilhelminakerk in Dordrecht op 23 november en de kerk in Axel op 15 december. De kerken in Noordwijk en Axel lijken veel op elkaar. De kerk in Dordrecht is anders, maar heeft ook een asymmetrische voorgevel met alleen aan de rechterkant een toren. Deze kerken zijn later allemaal uitgebreid door Kuipers en worden nog steeds als kerkgebouw gebruikt.

Als gevolg van het samengaan van 2 Axelse kerken werd in 1917 besloten het gebouw fors uit te breiden:

- Er werd een (veel groter) stuk achter gebouwd.
- Het oude en het nieuwe deel werden voorzien van galerijen.

Deze uitbreiding en het orgelfront zijn ook door Kuipers ontworpen. Tijdens de gevechten, bij de bevrijding in september 1944, liep het kerkgebouw zware schade op die hersteld kon worden. Maar de sporen hiervan zijn nog altijd zichtbaar.

Virtuele reis door het gebouw

Het originele met wijnranken gedecoreerde plafond is in de jaren '60 achter een betimmering verdwenen. Maar er zijn nog veel oorspronkelijke ornamenten terug te vinden. Tijdens Open Monumentendag draait er een presentatie die u meeneemt op een virtuele reis door het hele gebouw. Vanaf de (voor bezoekers niet bereikbare) zolder tot en met de grote kelders onder het gebouw. Hierbij is er vooral aandacht voor details van de decoraties en ornamenten.

Gebouw(d) om te blijven

Op zondag 23 maart van dit jaar kreeg de slogan 'Gebouw(d) om te blijven' een bijzondere betekenis.

Kort na het einde van de kerkdienst brak er brand uit in een huis dichtbij de kerk. De brand werd snel opgeschaald naar een zeer grote brand. Zie ook de foto's. De ene foto is genomen aan de achterkant tijdens de brand, de andere enkele weken later aan de voorkant.

Open Monumentendag

Tijdens Open Monumentendag op zaterdag 13 september is het kerkgebouw open van 10.00 tot 16.30 uur. Er is een expositie van oude foto's en documenten die de geschiedenis van het gebouw belichten. De toegang is gratis. Het gebouw is aan de voorkant goed toegankelijk voor mindervaliden en rolstoelgebruikers. Bereikbaarheid: de kerk is tijdens Open Monumentendag verbonden met de andere Axelse monumenten via het zonnetreintje. Welkom! De koffie staat klaar.

Museum Het Warenhuis

Markt 2-2a, Axel | www.hetwarenhuis.nl

Museum Het Warenhuis beheert een waardevolle erfgoedcollectie en de gebouwen behoren tot de categorie architectonisch erfgoed. Het landelijke thema van Open Monumentendag is dit jaar: 'Erfgoed en Architectuur'. Ons erfgoed is alles wat we uit het verleden hebben bewaard en waar we nu nog mee leven. Het erfgoed vertelt het verhaal van Zeeuws-Vlaanderen!

Architectonisch erfgoed

Het huidige adres Markt 2 omvat ook het vroegere pand en adres Markt 2a. Dit pand valt op door zijn klokgevel en schilddak. Het is qua indeling een eenvoudig woonhuis met een kleine winkelruimte. Dit pand is zo bijzonder door de schilderijen van eigenaar Clement Benedictus Antheunis, gemaakt tussen 1909 en 1918. Door zijn bijzondere karakter staat dit huis op de rijksmonumentenlijst. Het pand Markt 2 werd in opdracht van de familie Antheunis gebouwd als warenhuis. Ze leverden aan klanten en winkeliers. De voorgevel is in late overgangsarchitectuur uitgevoerd. De winkel was een belangrijke ontmoetingsplek in Axel. Ook dit bijzondere pand heeft een prachtig gedecoreerd interieur. Denk aan een winkelplafond met geometrische art nouveau-schilderingen, een granitovloer en originele wandkasten. Zowel in het woonhuis als in de winkel zijn de plafonds versierd met marouflages. In dit geval zijn dat 21 olieverfschilderijen op doek, die in lege ruimtes tegen de kartons zijn geplakt. Deze schilderijen bieden een bijzonder beeld van het werk van een goed opgeleide, zeer getalenteerde decoratieschilder uit de vroege twintigste eeuw. Uniek!

Cultureel erfgoed

Cultureel erfgoed is wat we uit het verleden hebben geërfd,

wat we waardevol vinden en betekenis geven en wat we willen behouden en doorgeven aan toekomstige generaties. Het vertelt wie je bent en waar je vandaan komt. In Museum Het Warenhuis wordt een grote collectie van ons materiële en immateriële erfgoed verzameld en bewaard. Er is een vaste expositie over ons Zeeuws-Vlaamse erfgoed te zien. Het Warenhuis is dus geen plek waar willekeurige oude spullen worden bewaard.

Cultureel erfgoed doorgeven aan nieuwe generaties

Ontdek Museum Het Warenhuis met een QR-code spel voor kinderen. Gebruik een tablet of telefoon om 20 QR-codes in het museum te vinden. In de video's vertelt een meisje in Axelse streekdracht aan een meisje in kleding van nu waarvoor het gescande object vroeger werd gebruikt. Het meisje van nu legt daarna uit hoe we dat tegenwoordig doen. Op deze manier wordt op een leuke manier geleerd over ROOTS (Zeeuwse erfgoed). Er is ook een woordspel bij, dus lezen en schrijven is nodig!

Lopende expositie

Het museum bestaat 90 jaar, waarvan 10 jaar in het Warenhuis aan de Markt. Met de bijzondere expositie 'De Luiken Open' vieren we dit jubileum. De tentoonstelling is ook te bekijken tijdens Open Monumentendag. We laten heel wat voorwerpen en andere stukken uit de collectie zien. Op Open Monumentendag is de toegang gratis. Het museum is ook toegankelijk voor rolstoel- en rollatorgebruikers. De koffie staat klaar! Leuk om te weten: het treintje dat op Open Monumentendag door Axel rijdt, stopt ook bij Museum Het Warenhuis.

PKN-kerk

Koestraat 2, Axel | www.pknaxel.nl

Het landelijke thema van Open Monumentendag is 'Erfgoed en Architectuur: Gebouwd om te blijven'. Deze slogan past perfect bij dit kerkgebouw, gezien de verschillende aanpassingen die door de eeuwen heen zijn gedaan om het te behouden.

Gebouw

De kerk werd oorspronkelijk gebouwd in 1617 als Nederlands Hervormde kerk. Ruim 100 jaar later werd het schip verlengd en in 1865 werd de toren in neostijl aangebouwd. Tegen de toren staan enkele 17e- en 18e-eeuwse grafmonumenten opgesteld. In 1923 werd de kerk gesloopt, met uitzondering van de toren en de twee aangrenzende traveeën. Het overige deel van de kerk werd vervangen door een bakstenen kruiskerk met expressionistische kenmerken. In 2001 werd de kerk voortgezet als een 'Samen Op Weg-kerk' en sinds 2004 als de huidige PKN-kerk. In 2019 vond een grondige renovatie plaats van de zaal 'Onder de Toren', die dienst doet als koffie- en ontmoetingsruimte.

Orgel

In 1954 bouwde de firma Van Leeuwen uit Leiderdorp een nieuw orgel voor de Wereldexpo in de Ahoyhallen in Rotterdam. Na afloop van de expo werd het orgel geplaatst in de Hervormde Kerk van Axel. Sinds 1985 wordt het orgel onderhouden door de firma Nijssen & Zn.

Open Monumentendag

Tijdens Open Monumentendag is de kerk op zaterdag 13 september geopend van 10.00 tot 16.00 uur. De toegang is gratis en de kerk is toegankelijk voor mindervaliden en rolstoelgebruikers. Parkeergelegenheid is beschikbaar op het Kennedyplein, op ongeveer 200 meter afstand. De koffie staat klaar, u bent van harte welkom!

De oude zeesluis in de Noordstraat

Tussen de vroegere pastorie (Noordstaat 44) en het Kerkhotel Biervliet (Noordstraat 46)

Tot halverwege de vorige eeuw leefde de bevolking van Biervliet voornamelijk van de landbouw. Een goede afwatering was daarom erg belangrijk. Alle polders vormden samen een uitwateringsschap dat zorgde voor de afvoer van het oppervlaktewater.

De rol van de zeesluis

In 1765 werd deze zeesluis in gebruik genomen en loosde het polderwater bij eb op de Braakman. Het bouwwerk is 25 meter lang en heeft muren van 60 centimeter dik. Het gewelf is ongeveer 2 meter hoog. Aan de zeezijde was een schof, waarin bij nood een sluisdeur op en neer gelaten kon worden. Binnenin zaten vier zogenaamde tijdeuren. Bij eb gingen deze deuren open zodat het oppervlaktewater uit de polders naar zee kon stromen. Bij opkomend water sloten de deuren door de druk van het zeewater. In 1805 werd de sluis binnengedijkt na de aanleg van de Kompolder. Hier werden later de katholieke kerk, nu Kerk-Hotel, en de pastorie gebouwd. Het hoogteverschil tussen de jongere Kompolder en de Grote Zoutepolder (circa 1300) is duidelijk zichtbaar. Alle deuren in de sluis werden in de loop der jaren verwijderd. Het bouwwerk was in gebruik tot ongeveer 1975. Dus ruim twee eeuwen stroomde het water erdoor richting Braakman. De scharnierpunten van de deuren zijn nog goed zichtbaar. Helaas is het niet mogelijk om door het bouwwerk te lopen. Vanaf het pad naast de watergang is er echter een prachtig uitzicht op deze imposante zeesluis. Er zijn plannen om het geheel op te knappen.

Open Monumentendag 2025

Op Open Monumentendag is iedereen van harte welkom in de Beukelsstad, zoals Biervliet zich graag noemt. Vrijwilligers staan klaar om u te ontvangen, uitleg te geven en u rond te leiden. De kerk met prachtige gebrandschilderde ramen en de interessante maquette van Biervliet in het Trefpunt, Kerkstraat 4, zijn zeker een bezoek waard. Vanuit dit gebouw starten de rondleidingen.

Rooms-katholieke kerk

Kerkplein 2

In mei 1922 werd deze neogotische kerk, ontworpen door architect Wolter te Riele, ingewijd. Haar stijl is neogotisch: een omhooggerichte bouwstijl met kruisribgewelven en hoge ramen. Binnenin kenmerkt de kerk zich door grote ruimtes tussen de zuilen, die licht en eenvoudig gehouden zijn in een vierhoekig ontwerp. De pilaren ondersteunen een breed uitgespannen gewelf dat enerzijds op het vrij kleine priesterkoor uitloopt en anderzijds het brede, onderschraagde oksaal overspant.

Fraai type volkskerk

De kerk, met slechts drie dwarssegmenten (traveeën), een middenschip en twee zijbeuken en met haar toren, die aan de linkerzijde aan de koorovergang is gebouwd, is een fraai type van een volkskerk. In de zijbeuken bevinden zich aan beide zijden van de kerk drie grote ramen, die elk uit drie delen bestaan. Hierin zijn zes sacramenten afgebeeld.

Een waar juweeltje

Bij de vernieuwing van de liturgie in de rooms-katholieke kerk, waarbij de priester met het gezicht naar het kerkvolk kwam te staan, werd in 1965 een altaartafel geïntroduceerd. Hierdoor werden de voorste rijen kerkbanken verplaatst naar de zijkanten. Het orgel dateert uit ongeveer 1775 en is in 1931 aangekocht van de St.-Josephkerk in Bergen op Zoom. De orgelkast is uitgevoerd in de stijl van Lodewijk XVI. Na de restauratie in 1968 is dit Zuid-Nederlandse orgel met zijn verstilde, introverte klank een waar juweeltje geworden.

De kruisweg

In 1937 gaf de bouwpastoor van de kerk, Mattheus Swagemakers, opdracht aan de bekende

Scheldetaferelenschilder Tony Van Os uit Temse (B) om een kruisweg te schilderen. Van Os schilderde de lijdensweg van Christus in veertien levensgrote schilderijen (ongeveer 1.80 x 2.80 m), olieverf op linnen. Later werden nog twee schilderijen van dezelfde grootte toegevoegd: Missiekruis en Passievoorwerpen (een schilderij met voorwerpen die gebruikt zijn in het lijdensverhaal).

Van juni 2012 tot april 2013 heeft de restauratrice Marina Mertens uit Stekene (B) een grondige restauratie uitgevoerd. Behalve de schilderijen van de kruisweg zijn nog twee kleinere Anthoniuspanelen, ook van Tony Van Os, gerestaureerd. Deze hebben inmiddels een plekje gekregen in de Anthoniuskapel, achter in de kerk.

Tony Van Os heeft behalve veel Scheldeschilderijen (meer dan tweehonderd van zijn werken bevinden zich in de Verenigde Staten en de Scandinavische landen) meerdere kruiswegen geschilderd. Die van Koewacht wordt toch algemeen beschouwd als zijn mooiste.

Een kruisweg met een ziel

Tijdens Open Monumentendag is in de kerk van Koewacht ook het boek te koop (voor € 25) met de titel 'Een kruisweg met een ziel' van Willy Verschraegen en Petra Kasteleijn. Behalve de geschiedenis van de parochie, de kerk en de kruisweg zijn er heel veel pagina's ingeruimd voor prachtige foto's die gemaakt zijn tijdens de restauratie van de kruisweg.

Jaarmarkt

U kunt uw bezoek aan de kerk combineren met een bezoek aan de Internationale Jaarmarkt die in de omgeving van de grensovergang wordt georganiseerd. Op zaterdag 13 september is de kerk open van 10.00 tot 17.00 uur.

Open Monumentendag in Philippine

Zeeuws-Vlaanderen was eeuwenlang een strijdtoneel, zowel tegen de kracht van het water als om het bezit van het gebied. In de 16e eeuw bouwden de Spanjaarden forten, zoals fort Sint Philips (later Philippine), om zich te verdedigen tegen plunderende groepen zoals de Watergeuzen. Na de verovering van Ter Neusen- en Axelerambacht, Hoek en Biervliet door Van Hohenloo werden de verdedigingswerken uitgebreid, waaronder het Mauritsfort bij Hoek. Dit werd gebouwd als verdediging tegen aanvallen vanuit Philippine of over het Braakmanwater.

De Slag bij Nieuwpoort

In 1600 kreeg het Staatse leger de opdracht om Duinkerken aan te vallen, omdat de Hollandse handelsvloot daar regelmatig werd geplunderd. Door slecht weer kon de aanval niet via zee plaatsvinden. Daarom ging een groot deel van de vloot bij Philippine aan land. Ze marcheerden over land naar Duinkerken. Uiteindelijk ontmoetten het Spaanse en het Staatse leger elkaar bij Nieuwpoort. Hier vond de Slag bij Nieuwpoort plaats, die werd gewonnen door Prins Maurits. Duinkerken werd niet meer aangevallen.

Na 1634 kwamen delen van Vlaanderen in Staatse handen. Forten, waaronder die in Philippine, werden versterkt. De Sint Pieterspolder werd ingedijkt, waardoor het fort kon worden uitgebreid naar oost en west.

Oostbeer

Ondanks de aanwezigheid van inundatiesluizen en een verdedigingsgracht, werd de vesting in 1747 na enkele dagen belegering ingenomen door het Franse leger. Na hun vertrek werden stenen beren gebouwd in de oostelijke en westelijke zeedijk. Deze stevige muren dienden als extra bescherming. De oostelijke stenen beer werd in 2012 gerestaureerd en is te bezichtigen langs de Philippineweg. De muur is goed zichtbaar vanaf de weg. Er staat een informatiebord met duidelijke uitleg en enkele bouwtekeningen.

Westbeer

In 2023 werd bij het uitgraven van een vijver aan de westzijde van Philippine de westelijke stenen beer ontdekt. Deze muur ligt in een privétuin en is niet toegankelijk vanaf de openbare weg. De muur is één dag per jaar, tijdens Open Monumentendag, toegankelijk voor bezoekers. Tussen 10.30 en 16.30 uur kunt u de muur bezoeken. U krijgt uitleg van de Vereniging Behoud Historie Philippine. De locatie

is Dijkmeesterweg 1a; parkeren kan in de Weststraat. Omdat de muur in de dijk ligt, moet deze worden beklommen om de muur te bereiken. Dit is helaas niet mogelijk voor rolstoelgebruikers of mensen die slecht ter been zijn.

Erfgoed en architectuur

De slogan van het landelijke thema van Open Monumentendag dit jaar is 'Gebouw(d) om te blijven'. De bouwstijl van deze muur is een architectonisch hoogstandje, ontworpen om lang mee te gaan en de vesting goed te beschermen. Deze stenenberen maken beide deel uit van de vesting Philippine en zijn dus militair erfgoed.

Industrieel Museum Zeeland

Westkade 114, Sas van Gent | www.industrieelmuseumzeeland.nl

Het Industrieel Museum Zeeland in Sas van Gent presenteert een gevarieerd programma tijdens Open Monumentendag in het weekend van 13 en 14 september. Dit jaar heeft Open Monumentendag het landelijke thema 'Gebouw(d) om te blijven'. Het Industrieel Museum Zeeland, gevestigd in de monumentale voormalige suikerloods in Sas van Gent, brengt dit thema tot leven met een veelzijdige expositie.

Het monument

Het indrukwekkende bouwwerk aan de Westkade wordt meestal suikerloods genoemd. Eigenlijk zou het suikerdepot moeten heten, omdat het onder douanetoezicht stond voor de export. De ligging aan de oude kanaalarm zorgt voor een vlot transport. Het gebouw is symmetrisch met een herhalend gevelpatroon. De pilasters in de gevel en de ramen met een gebogen rollaag laten een classicistische stijl zien. Witte stenen onder de ramen en bij de vensterbogen doorbreken de verticaliteit en het alledaagse beeld van het gebouw.

Het programma

Het Industrieel Museum Zeeland houdt het industriële erfgoed uit de Zeeuwse industrie zoveel mogelijk in werkende staat en demonstreert dit aan het publiek. Voorbeelden hiervan zijn de gerestaureerde Van Den Kerchove stoommachine uit 1912 met een prachtig instrumentenpaneel, de collectie historische scheepsmotoren, de Bentley breimachines en een snoepjeswikkelmachine. Op beide Open Monumentendagen laten de vrijwilligers van het museum verschillende scheepsmotoren, waaronder de Kromhout gloeikopdieselmotor, draaien. Ook demonstreren zij verschillende kleinere historische

motoren op het buitenterrein. Bezoekers kunnen genieten van het kenmerkende geluid en de geur van warme smeerolie. Daarnaast wordt het thema van Open Monumentendag extra geïllustreerd met een expositie van een Belgische modelbouwersgroep. In Hal 2 van het museum is een tentoonstelling met tientallen modellen van stoomlocomotieven, zeilboten en stoommachines. Deze groep heeft het afgelopen jaar hun prachtige materiaal geëxposeerd in het museum. Tijdens de Open Monumentendagen bouwen zij opnieuw een uitgebreide expositie op. Als het weer het toelaat, wordt er op het buitenterrein een werkende modelspoorlijn neergelegd waarop bezoekers een ritje kunnen maken.

Een speciaal programma voor jonge bezoekers

Zoals altijd besteedt het Industrieel Museum Zeeland veel aandacht aan jonge bezoekers. Dit jaar doen zij dat (alleen) op zaterdag 13 september. Het programma was nog niet definitief bij het drukken van deze brochure. Kijk voor meer informatie over alle activiteiten op de website van het Industrieel Museum Zeeland.

Toegangsprijzen

Het Industrieel Museum Zeeland biedt twee spectaculaire dagen met iets leuks en leerzaams voor iedereen. U kunt er 'echt met uw handen kijken'! Op beide Open Monumentendagen zijn de toegangsprijzen aangepast. Volwassenen betalen slechts € 5 en kinderen tot en met 17 jaar hebben gratis toegang. Daarnaast is er een gratis kopje koffie of een glaasje fris. De vrijwilligers van het museum staan met heel veel enthousiasme klaar om u een mooie dag te bezorgen. Tot ziens op 13 en 14 september tijdens Open Monumentendag in het Industrieel Museum Zeeland!

Verrassende bouwwerken

www.heemkundigekringsasvangent.nl

Maak kennis met de architectonische geschiedenis van Sas van Gent. Op zaterdag 13 september vindt de jaarlijkse Open Monumentendag weer plaats. Zoals gebruikelijk zet de Sasse Heemkundige Kring op deze zaterdag haar beste beentje voor om donateurs en andere geïnteresseerden een kijkje te geven in het verleden van Sas van Gent. Het landelijke thema van de Open Monumentendag is 'Erfgoed & Architectuur'. En op met name dat laatste legt Heemkundige Kring Sas van Gent de nadruk.

Wandeling

Wanneer je dagelijks door een stad of dorp loopt, vallen de prachtige architectonische pareltjes vaak niet meer op. Dat is jammer, want ze vertellen vaak een interessant verhaal. Op zaterdag 13 september wordt dit verhaal verteld. Tijdens een wandeling van ongeveer 1500 meter worden de deelnemers langs 10 unieke bouwwerken in Sas van Gent begeleid. De wandeling begint bij de Cuyperskerk, waar deelnemers tussen 11.00 en 14.30 uur een gratis routebeschrijving kunnen ophalen.

De stijl waarin een huis gebouwd wordt, vindt vaak zijn oorsprong in de smaak van de bouwheer. Soms bouwt iemand een huis en laat een ander exact hetzelfde huis bouwen, maar dan groter. Dit is goed te zien aan beide zijden van het Kanaal, met één woning op de Westkade en de andere schuin er tegenover op de Oostkade.

Route

De route gaat langs verschillende gebouwen, zoals de Cuyperskerk (nu Markt4) en de oude pastorie aan de Markt. Ook het huis Moriaan wordt bezocht. Op de Markt is een mooi Jugendstilgebouw uit 1908 te zien, met een opvallend dak en een unieke gevel van geglaazuurde baksteen. De Hertog van Marlborough is gelegen aan de Oostkade bij de ophaalbrug. Dit pand stamt uit 1647 en is daarmee één van de oudste bouwwerken in Sas van Gent. Verder komen het Oude Postkantoor uit 1898 (ontworpen door P. Cuypers en H. Berlageen) en het oude gemeentehuis (nu het kantoor van North Sea Ports) aan bod. Tegenover de Molenberg zijn de oude meisjesschool en het klooster te zien. De mooi gerenoveerde Vredestraat is ook de moeite waard. In sommige gebouwen kunt u ook binnen kijken. De route eindigt met een fotopresentatie, waarbij u onder het genot van een drankje kunt napraten.

Meer informatie

Donateurs van de Stichting Heemkundige Kring Sas van Gent krijgen informatie via de nieuwsbrief. Niet-donateurs kunnen de website bekijken:

www.heemkundigekringsasvangent.nl.

Museum Oud Electro

Vrijstaat 20, Sas van Gent

Waarom een Elektriciteitsmuseum? Geen enkele nieuwe technologie heeft het leven van miljoenen mensen zo snel en ingrijpend veranderd als elektriciteit. Het huidige beeld van toegepaste elektrotechniek is het resultaat van een ontwikkelingsproces dat ongeveer honderdvijftig jaar geleden begon. Sindsdien is de toepassing van elektriciteit steeds verder uitgebreid en gevarieerder geworden. Deze ontwikkeling gaat nog steeds onverminderd door.

Oorsprong van elektrotechnische componenten

In de elektrotechniek van 100 tot 200 jaar geleden, met de technologie en kennis van die tijd, vinden we de eerste

verklaringen voor de vormen van elektrotechnische onderdelen uit die periode. Toen deze vormen eenmaal geaccepteerd waren, werden ze verder ontwikkeld en hebben ze invloed gehad op de elektrotechniek van nu. Deze invloeden zien we terug in de ontwikkeling van telegrafie, telefonie, verlichting, huishoudelijke apparaten, radio- en televisietechniek en technische installaties.

Een bezoek waard

Voor geïnteresseerden, zelfs ervaren elektrotechnici, kan een elektriciteitsmuseum veel uitleg geven over waarom traditionele elektrotechnische ontwerpen en werkmethoden zo zijn. Het gaat niet om essentiële kennis voor het werk in de elektrotechniek, maar om het inzicht dat mensen zoeken die meer betrokken zijn bij hun werk en daardoor diepere vragen willen stellen. Hoewel het elektriciteitsmuseum voor iedereen die het bezoekt veel interessante zaken biedt, richt het zich vooral op geïnteresseerden, docenten en vakmensen in de techniek. Een ervaren elektricien, die bij een bezoek aan het museum met een glimlach van herkenning de voorwerpen, boeken, lampen en meetinstrumenten ziet waarmee hij ooit zijn carrière begon. Nostalgie, antiek? Noem het zoals u wilt, maar het is zeker een bezoek waard!

Museum Schooltijd

Nieuwstraat 2-4, Terneuzen | www.schoolmuseumterneuzen.nl

Museum Schooltijd is gevestigd in een prachtig Rijksmonument uit 1919, ontworpen door Ir. H.F. Mertens in de stijl van de Amsterdamse School. Het gebouw deed ruim 65 jaar dienst als bank en is sinds 2010 omgevormd tot museum, waarbij het oorspronkelijke karakter grotendeels behouden is.

De buitenkant

Het gebouw is gemaakt van rode baksteen in Vlaams verband en heeft nagenoeg een vierkante plattegrond met twee verdiepingen en een kapverdieping. Aan beide kanten van de torenachtige hoekpartij zijn er vier traveeën brede langsegevels. Onder de ramen op de begane grond is een doorlopende zandstenen dorpellijst met opschrift in reliëf over de bankactiviteiten. Op de bovenverdieping is er een vergelijkbare band bij de ramen. De muren tussen de ramen zijn verticaal gemetseld. De borstwering tussen de begane grond en de bovenverdieping is ook verticaal gemetseld. Alle ramen zijn van hout en hebben een diagonale verdeling.

Het Atrium

De centrale hal, het Atrium, is het hart van het museum. De kleurrijke glas-in-lood lichtkoepel, kroonlijst met bol- en

krulmotieven en groen geglazuurde bakstenen zijn typerend voor de Amsterdamse School. Het torentje is een blikvanger in de binnenstad van Terneuzen.

De expositieruimten

De expositieruimten zijn over het algemeen eenvoudig afgewerkt. Flexibele wanden, die voorheen afzonderlijke kantoren vormden, zijn verwijderd. Hierdoor is er nu één grote expositieruimte gecreëerd. Alle eikenhouten toegangsdeuren zijn voorzien van ramen.

De directeurskamer

De afwerking van de oorspronkelijke directeurskamer was niet eenvoudig. Deze ruimte is nu ingericht als een schoolklasje uit ongeveer 1900. De wanden hebben een verhoogde lambrisering met een vlakke houten schouw, die oorspronkelijk van marmer was.

Eerste verdieping

Vanaf de centrale hal gaat een eikenhouten trap met een eiken

leuning naar de bovenverdieping. Deze verdieping was oorspronkelijk het huis van de bankdirecteur en zijn gezin. Rondom de centrale hal is een gang, waar verschillende expositieruimten zijn ingericht.

Het souterrain

In het souterrain, bereikbaar via het hoofdtrappenhuis, bevinden zich een dienstruimte en een kluisruimte met een LIPS-kluisdeur en traliehek. De trap naar de kelder heeft een sierlijke ijzeren leuning, waarvan het smeedwerk ook is gebruikt in de toegangspoort van de expositieruimte. Het souterrain wordt gebruikt voor wisselexposities.

Meer informatie

Het museum is geopend:

- mrt, apr, okt, nov op wo en za 13.30-17.00 uur
- mei tot en met sept op wo, do, vrij en za 13.30-17.00 uur

De entreprijs is voor volwassenen €5. Voor kinderen tot en met 12 jaar is dit €2,50 en kinderen tot en met 4 jaar zijn gratis. Een rondleiding met een gids kost €20. Het museum is voor mindervaliden gebruiksvriendelijk. Een rolstoel is aanwezig. Het museum beschikt over een traplift naar het souterrain en heeft een invalidentoilet. Parkeren kan aan het eind van de Nieuwstraat in de parkeergarage op 300 meter van het museum.

Stadhuis Terneuzen, toonbeeld van Brutalisme

Stadhuisplein 1, Terneuzen | www.terneuzen.nl

In 1972 werd het Stadhuis van Terneuzen opgeleverd, ontworpen door Jaap Bakema. Als een schip naast de Westerschelde ligt het stoere, robuuste gebouw tegen de Scheldedijk aan. De wapperende vlag op het dak is van verre te zien. Met de opdracht voor dit stadhuis kreeg Bakema de kans om zijn kunnen en de mogelijkheden van architectuur te laten zien. Hij liet zich inspireren door de omgeving, met het oude Terneuzen aan de ene kant en de nieuwe bebouwing aan de andere kant. Ook de toen nog bestaande watertoren, de zeedijk en de sluizen in de omgeving dienden als inspiratie. Het stadhuis werd een iconisch brutalistisch bouwwerk. Het riep vanaf het begin verschillende reacties op. De laatste jaren voert lof en waardering de boventoon.

Brutalisme

Bakema kreeg faam als architect van het Naoorlogs Modernisme, ornamenteloos met gebruik van moderne materialen. Tektoniek van het materiaal mocht in zijn ruwe vorm gezien worden. Dit werd bekend als 'Beton Brut'. Ruwbouw is afbouw en beton blijft zichtbaar. Dit komt tot uiting in de betonwanden van de centrale kern waar de ruw bezaagde bekistingplanken zorgen voor een ruw betonoppervlak. Ook de kenmerkende voorgespannen betonbalken, binnen en buiten, laten dit zien. In de gevels wisselen ruwbeton met vlakken van betonsteen elkaar af. Stadhuis Terneuzen is bij uitstek een voorbeeld van het Brutalisme (bron www.broekenbakema.nl).

Toekomstplannen voor het stadhuis van Terneuzen

Zoals gebruikelijk bij een stadhuis biedt het gebouw

werkplekken voor ambtenaren, een bestuurscentrum, werkruimtes voor de wethouders en de burgemeester, en een trouwzaal. Op de bovenste verdieping bevindt zich de burgerzaal, met uitzicht over de Westerschelde. Nu, ruim vijftig jaar na de oplevering, worden er toekomstplannen ontwikkeld om het gebouw te verduurzamen en om het, naast de huidige functies, ook open te stellen als sociale en culturele ontmoetingsplek. Tijdens het monumentenweekend wordt u meegenomen in deze plannen, het programma wordt samengesteld in samenwerking met ArtBase Terneuzen.

Open Monumentendag

Op zaterdag 13 en zondag 14 september bent u tussen 12.00 en 17.00 uur van harte welkom voor een levendig programma vol architectuur, kunst en verduurzaming. Laat u inspireren door kunst, ontdek meer over onze plannen voor verduurzaming en schrijf u in voor diverse rondleidingen. Het volledige programma en de mogelijkheid om u aan te melden voor rondleidingen vindt u binnenkort op onze website terneuzen.nl. We hopen u te mogen verwelkomen!

Grote kerk

Noordstraat 62 Terneuzen

De Grote Kerk in Terneuzen werd gebouwd in 1885-86 onder architectuur van Ed. G.A. Fol uit Rotterdam en ingewijd op 5 september 1886 door ds. A. van Veen. De huidige kerk werd gebouwd op de plaats waar twee voorgaande kerken stonden. De eerste werd gebouwd in 1578-79 en de tweede in 1659-60. Uit de tweede kerk is nog een grafsteen te bezichtigen. Van de tweede kerk is ook de eerste steen aanwezig.

Uurwerk

In 1966-67 werd de kerk volledig gerestaureerd en kreeg het zijn huidige aanzien. In de toren is het originele mechanische uurwerk van Koninklijke Eijsbouts uit 1912 nog steeds in werking.

Orgel

Het orgel werd gebouwd in 1929 door Valckx en van

Kouteren uit Rotterdam. In 1941 werden er enkele wijzigingen doorgevoerd. Bij de restauratie in 1966-67 werd het orgel overgeplaatst van de westzijde naar de oostzijde van de kerk. Ook hierbij werden er weer enkele wijzigingen aangebracht. Momenteel wordt het orgel enigszins teruggebracht naar de toestand van 1941. In 2018 is er een tweede orgel voor in de kerk geplaatst. Dit orgel is afkomstig uit de RK-kerk in Breskens.

Vrijwilligers

In de Grote Kerk zijn vrijwilligers aanwezig die graag het een en ander vertellen over deze en voorgaande kerken. Ook is er gelegenheid om de orgels te bespelen en het uurwerk te bekijken.

Zwartenhoekse Zeesluis

Sasdijk 1, Westdorpe

De Zwartenhoekse zeesluis is een combinatie van een suatie- en inundatiesluis tussen Westdorpe en Axel. In het najaar van 1789 was de sluis gereed, een fraai stukje vakmanschap dat moest imponeren. In plaats van drie simpele gemetselde kokers met fronten, kozen de opdrachtgevers - de Raden van State in Den Haag - voor een royaal gebruik van Belgisch hardsteen. Dit werd bekroond met een ingemetselde wapenstein van de generaliteit, waarop een klimmende leeuw te zien is die een pijlenbundel bestaande uit zeven pijlen (de Zeven Provinciën) vasthoudt.

De Geschiedenis van de Zwartenhoekse Zeesluis

De sluis is gebouwd tijdens de afdamming van de uitgestrekte geulenstelsels tussen het 'Eiland van Axel-Terneuzen-Hoek' en het zuidelijke deel van Zeeuws-Vlaanderen. Het geulenstelsel dat tijdens de Tachtigjarige Oorlog was ontstaan, was eerder gebruikt als bescherming tegen vijanden. Maar door het ophopen van modder en zand was dit niet meer zo nuttig. De stukken land die normaal onder water stonden, waren nu opgedroogd. Hierdoor kon men er gemakkelijk te voet of te paard oversteken.

De sluizen die men in de nieuwe zeedijken voorzag, hadden twee functies. Het waren afwateringssluizen die ervoor

zorgden dat overtollig polderwater weg kon stromen. Ook waren ze belangrijk voor het leger. In oorlogen konden ze het land onder water zetten. Het is een zelfregulerende sluis. Tijdens de vloed als het zeewater vanuit de Braakman richting de polder stroomde, sloten de sluisdeuren door de druk ervan. Bij eb openden de deuren zich door de druk van het binnenwater. Door de kokers van de sluis af te sluiten met een kistdam, waarvoor de schotbalken in een huisje ernaast werden bewaard, kon de polder bij oorlog onder water worden gezet.

Om de sluis te verdedigen, bouwden ze een groot aarden verdedigingswerk, de 'batterij'. Kort nadat het af was, vielen de Fransen in 1794 binnen. Het duurde even voordat ze het land onder water kregen, maar uiteindelijk lukte het toch. Kort daarna werd de streek door 'Den Haag' aan zijn lot overgelaten en was alles voor niets geweest. Tijdens de Belgische Opstand van 1830 werden de sluis en de batterij voor het laatst gebruikt voor het leger. Daarna viel het doek.

Jarenlang lag de sluis er verwaarloosd bij en werd ze vergeten. De batterij werd afgegraven. In 1997 trokken enkele mensen aan de alarmbel. Dit werd opgemerkt door hogerhand en in 2010 werd de gerenoveerde sluis opnieuw 'geopend'. In 2011 ging het omliggende landschap op de schop als onderdeel van compensatiemaatregelen voor de verloren natuur. Niet alleen werden de fortificaties deels hersteld naar hun oorspronkelijke staat, maar ook andere kleine landschapselementen werden hersteld.

Stichting Vrienden Zwartenhoekse Zeesluis

De Stichting Vrienden Zwartenhoekse Zeesluis zet zich in voor:

- Behoud cultureel erfgoed: behoud van de Zwartenhoekse Zeesluis in het bijzonder.

Open Monumentendag

Op zaterdag 13 september zijn de sluis en de batterij geopend tussen 10.00 en 17.00 uur. Om 11.00 en 14.00 uur zijn er ook rondleidingen door het gehele gebied. Deze rondleidingen duren ongeveer een uur. Het monument is slechts gedeeltelijk toegankelijk voor mindervaliden en rolstoelgebruikers. Er zijn parkeermogelijkheden naast de sluis.

Beleef de bloeitijd van Zaamslag

De samenwerkende monumenten brengen u terug naar 1900

"Wie – zoo schrijft men ons uit Zaamslag – in eenige jaren de kom onzer gemeente niet heeft bezocht, zal verwonderd staan als hij nu eens komt kijken. Op het groote vierkante dorpsplein, omzoomd door enkele rijen boomen en geheel omgeven met schoone, net geschilderde winkels en heerenhuizen, is net een prachtig gemeentehuis verzezen, opgetrokken in oud-Hollandschen stijl.

Vele uren in den omtrek zal men in een plattelandsgemeente geen raadhuis vinden, dat met het Zaamslagsche vergeleken kan worden, terwijl de gerestaureerde kerk er naast, met haar flinken toren, ook een goed figuur maakt.

En wie verder de op het dorpsplein uitlopende straten ingaat, ziet niet anders dan nieuwe of vernieuwde gebouwen, alle even helder en goed in de verf, en, evenals verschillende woningen rond het Plein, gedeeltelijk bewoond door rentenierende landbouwers. Men zegt niet te veel, als men beweert dat Zaamslag het mooiste, en daarbij een der rijkste en welvarendste dorpen is van Oostelijk Zeeuwsch-Vlaanderen." (1908)

Het historische dorp Zaamslag

Zaamslag is één van de oudste nederzettingen in de gemeente Terneuzen. Al rond het jaar 1000 kwamen de eersten wonen op een verhoging in het landschap, een kreekkrug. Dit werd later het Plein, het centrale dorpsplein van het dorp. Direct ten zuidoosten van het dorpje lag het kasteel. Na grootschalige verwoesting in de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) konden de nieuwe bewoners het dorp herbouwen. Het dorpsplein en het rechte stratenpatroon dateren uit die tijd. Veel van de huizen aan het Plein zijn van oorsprong ook al uit de 17e eeuw.

Bloeitijd

Rond 1900 beleefde Zaamslag een bloeitijd. Het ging goed met de boerenstand van dit plattelandsdorp. Renteniërende landbouwers kochten de oude huizen uit de 17e en 18e eeuw aan het Plein op en renoveerden die tot ruime woningen. Families Moes en Geelhoedt bouwden Plein 13 uit tot een groot herenhuis, daarna volgden er meer huizen.

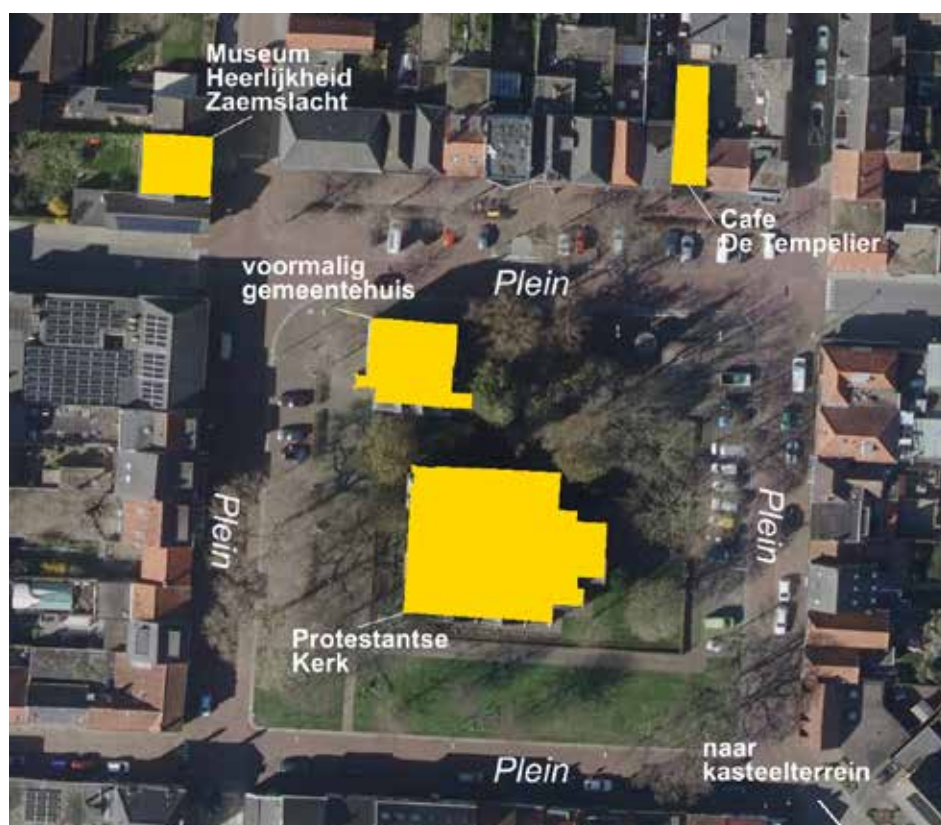
De bevolking van het dorp nam flink toe en daardoor werd het oude kerkgebouw uit 1658 te klein. Een nieuw kerkgebouw was nodig en dat werd gebouwd tussen 1898 en 1899. En in 1904 kwam op het dorpsplein een mooi nieuw gemeentehuis te staan.

Bezoek

Bezoek de monumenten van Zaamslag op zaterdag 13 september. Dompel u onder in de geschiedenis van dit historische dorp. Op de deelnemende locaties vindt u ook een wandelroute door Zaamslags verleden.

Het plaatselijke café De Tempelier biedt op die dag een actie aan op het ruime terras. Dit pand begon rond 1870 als herberg De Vlasbloem

en laat op Open Monumentendag historische foto's zien. Op het Plein en in de aangrenzende straten is volop parkeergelegenheid.

Protestantse Kerk

Plein 2, Zaamslag

Middenin Zaamslag staat de Protestantse Kerk. Al eeuwenlang wordt op deze plaats gekerkt. In de middeleeuwen had Zaamslag een parochiekerk, gewijd aan Sint Maarten. De kerk werd beschadigd tijdens de Beeldenstorm in augustus 1566 en ging verloren in de Tachtigjarige Oorlog. Naast de Protestantse Kerk staat een informatiepaneel over de parochiekerk en in museum Heerlijkheid Zaemslacht staan brokstukken van die kerk.

Kerkgebouw uit 1658

Na de Tachtigjarige Oorlog kon Zaamslag worden herbouwd. In 1657-1658 werd een nieuwe protestantse kerk gebouwd op de plaats van de huidige Protestantse Kerk. De fraaie preekstoel en het deurtje aan de zijkant van de toren dateren nog uit die tijd. Het kerkgebouw uit die tijd was een zaalkerkje met boogramen en een torentje midden op het dak (een zogenaamde dakruiter). De kerken van Retranchement, Biervliet en Nieuwvliet zijn van een soortgelijk type.

De toren en de kerkzaal

In 1877-1878 is de dakruiter op de kerk vervangen door de nog bestaande kerktoeren voor de kerk, naar een ontwerp van de Axelse architect Engelse. Aan de achterkant (oostgevel) zijn nog sporen zichtbaar van het oude kerkgebouw. Die oude kerk werd echter bouwvallig en te klein. In de zomer van 1898 is de kerkzaal afgebroken en is een nieuwe kerk gebouwd, die in 1899 in gebruik kon worden genomen. Dit is het gebouw dat u vandaag kunt bezoeken.

Het kerkgebouw is ontworpen door architecten J.R. de Kruijff en J. Wisse en is eclectisch of neoromaans van stijl. Het orgel komt uit de oude kerk en dateert uit 1868. Het werd gebouwd door Van den Haspel. Schölgens en Van der Weijde en werd in 1952 gewijzigd.

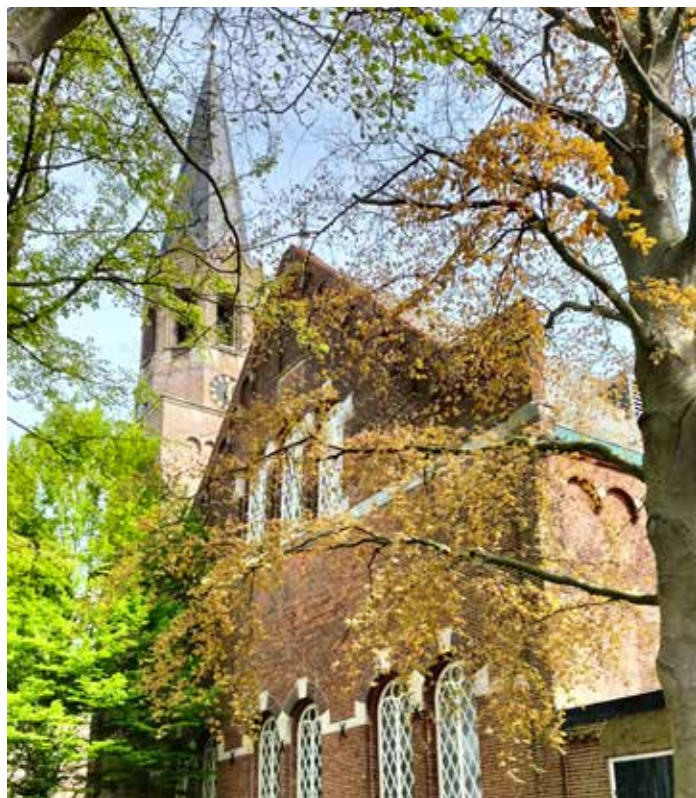
Kerkhof

Nog altijd wordt de kerk omgeven door een muur, die vroeger het kerkhof omsloot. Een grafsteen, daar gevonden en afkomstig uit de oude kerk, staat in de kerk opgesteld. De nieuwe begraafplaats werd in 1829 in de Veerstraat in gebruik genomen.

Rondleiding

Wilt u meer weten over dit kerkgebouw? Zaterdag 13 september van 10.00 tot 17.00 uur kunt u deelnemen aan een rondleiding met uitleg en zien hoe dit erfgoed leeft en beweegt naar de toekomst. Ook is er een boekenmarkt.

Voormalig gemeentehuis

Plein 1, Zaamslag

Het fraaie gemeentehuis van de voormalige gemeente Zaamslag werd gebouwd in 1903-1904. Het gebouw werd rijk versierd met ornamenten, versierde muurankers, bewerkte dakkapellen, siermetselwerk enzovoort.

Vroegere gemeentehuizen

De gemeente Zaamslag werd opgericht in 1796 onder het Franse bewind. In de eerste tijd was het gemeentebestuur 'dakloos'. Aangiften van geboorten of overlijdens werden bij de leden van de gemeenteraad thuis gedaan (zie informatiebord Plein 34-35). Rond 1810-1812 werd Plein 13 (vandaag ook te bezoeken) gehuurd van schoolmeester Huijssen als gemeentehuis. Later werd ook vergaderd in de woonkamer van de herbergier van Het Wapen van Zeeland, Plein 14. In 1860 kon de vroegere pastorie van de Hervormde kerk (Plein 46-47), dan al enkele decennia notarisswoning, worden gekocht en ingericht als gemeentehuis.

Gebouw uit 1904

Onder de bouwlustige burgemeester Wortman (1900-1911) werden in 1903 plannen gemaakt voor een nieuw gemeentehuis. Dat kwam er, geheel vrijstaand naast de net vernieuwde kerk. Dit is het rijkversierde gemeentehuis dat u vandaag kunt bezoeken. Het werd in 2021 op spectaculaire wijze geheel gerestaureerd. In 2022 werden de kenmerkende wapenleeuwen uit ongeveer 1660 hersteld.

Badhuis

Pas vanaf de jaren 1960 werden huizen voorzien van een badkamer. Voor de oorlog was het gebruikelijk om je

dagelijks met een lampetstel te wassen en slechts eenmaal per week in bad te gaan. De gemeente Zaamslag had daarom de begane grond van het gemeentehuis verbouwd tot badinrichting. Deze oude voorziening is nog nagenoeg intact en kan bezocht worden.

Arrestantencel

Niet alleen de gemeente gebruikte het gemeentehuis. Oorspronkelijk woonde op de begane grond de veldwachter. Bij de verbouwing van die ruimte tot badhuis en opslag is er in de aanbouw een nieuwe arrestantencel gemaakt. Die is er nog steeds, compleet met bed en doorgeefluikje.

Museum Heerlijkheid Zaamslacht

Plein 12-13, Zaamslag

Het museum in oprichting Heerlijkheid Zaamslacht vertelt de geschiedenis van het dorp Zaamslag en de omgeving. Dit huis stamt uit circa 1650, werd rond 1750 uitgebreid en kreeg eind 19e eeuw het huidige aanzicht. Hier woonde toen wethouder en correspondent der Nederlandsche Bank Bert Geelhoedt (1867-1941).

Het aanzicht van het huis wordt momenteel volledig in oude luister hersteld. Daarbij hoort ook de lange hal van het pand en de grote salon. Deze salon is het resultaat van de grote verbouwing die Geelhoedt in de jaren 1890 liet uitvoeren. Een bijzonder fraai stucplafond (het mooiste van Zaamslag?) is ook uit die tijd. Dat het Geelhoedt voor de wind ging, bewijst ook dat hij in 1901 de eerste bezitter van een automobiel was in Zaamslag!

Oudste muur van Zaamslag?

In de hal is een heel oude bakstenen muur te zien. De tussenmuur is al gebouwd rond 1650.

Nog interessanter is het dat hiervoor oude bakstenen uit de parochiekerk en het kasteel van Zaamslag zijn gebruikt. Zo stammen de oudste stenen hierin al uit ongeveer 1300!

Cornelis Huijssen

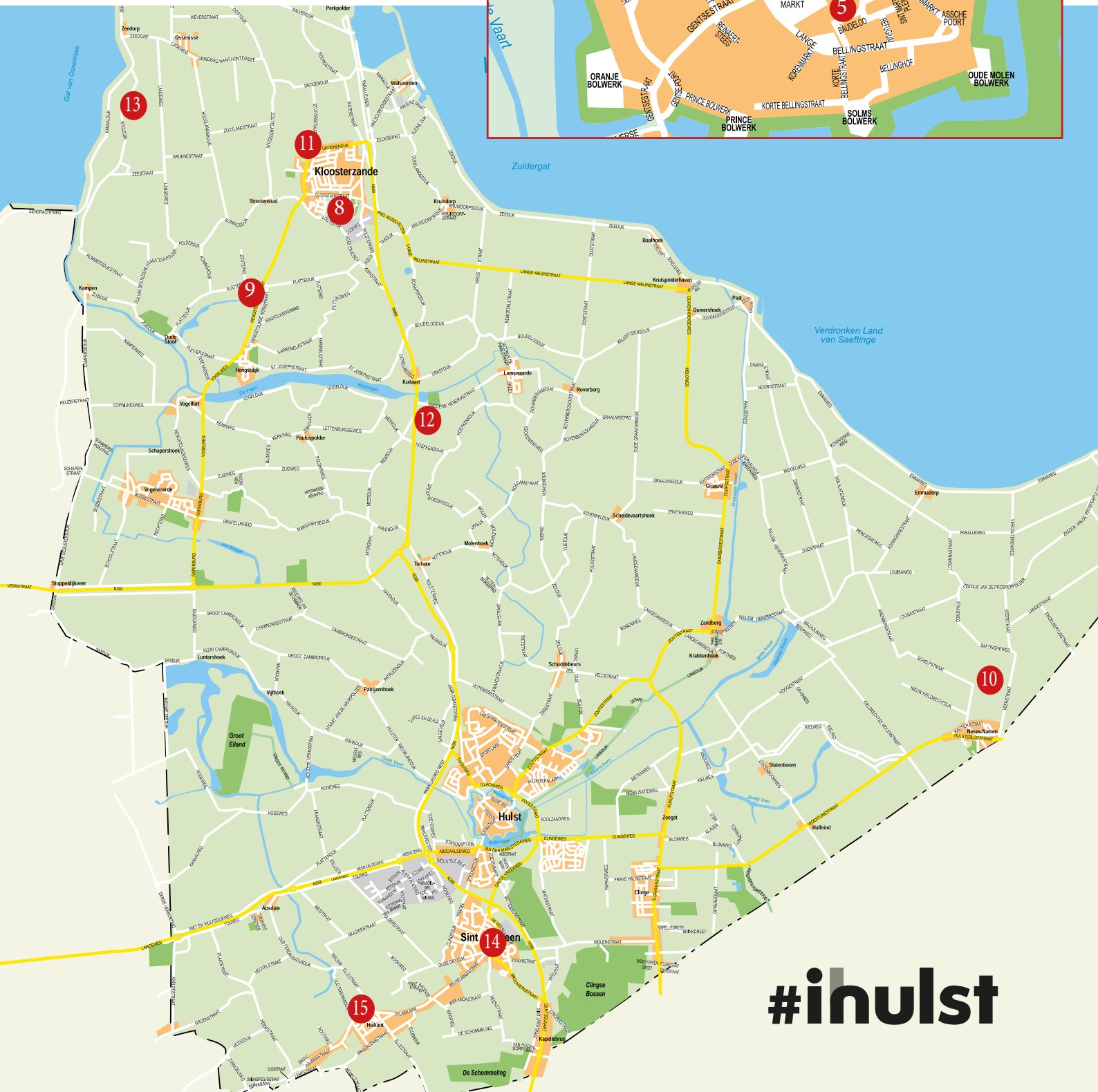
Aan de andere kant van de gang stapt u nog verder de tijd in. U komt hier een kamer uit 1810 binnen. Dit was de werkkamer van schoolmeester Cornelis Huijssen (1774-1844), bewoner van dit pand. Hier hield hij zich

ook bezig met zijn grote liefhebberij: de plaatselijke geschiedenis. In 1813 tekende hij een prachtige kaart van Zaamslag, met daarop ieder huis figuratief nagetekend. U kunt die in de hal bewonderen. Naast schoolmeester en geschiedenisliefhebber was Huijssen ook hulppredikant. Ter ere van zijn 25-jarig jubileum als hulppredikant (1817-1842) schonk hij de kerk een nieuw trapje voor de preekstoel. U kunt die preekstoel met trap in de kerk bezichtigen tijdens Open Monumentendag.

Vanwege de op- en afstapjes is het pand minder geschikt voor rolstoelgebruikers. Toegang enkel onder begeleiding van gids. Gelieve binnen geen foto's te maken. Open tussen 10.00 en 17.00 uur.

- 1 Protestantse kerk Hulst
- 2 Stadstuin Hulst
- 3 Historische begraafplaats Hulst
- 4 Basiliek Hulst
- 5 Stadhuis Hulst
- 6 Stadsmolen Hulst
- 7 Museum Hulst
- 8 Hof te Zandekerk Kloosterzande
- 9 H. Katharinakerk Hengstdijk
- 10 Luchtwachtoren Nieuw Namen
- 11 Molen Kloosterzande
- 12 Molen Kuitaart
- 13 Natuurboerderij Ondersteboven Ossenisse
- 14 Johannes de Doper kerk Sint Jansteen
- 15 Sint-Theresia van het Kind Jezuskerk Heikant

#ihulst

Protestantse Kerk Hulst

Houtmarkt 11 in Hulst

In de binnenstad van Hulst vindt u aan de Houtmarkt de Protestantse kerk. Deze kerk is in 1930 gebouwd in Art Deco stijl. Met name de glas in loodramen zijn daar een treffend voorbeeld van.

De kerk is enkele jaren geleden volledig gerenoveerd.

Het kerkinterieur is in combinatie met de vernieuwde vormgeving een aangename verrassing. Het donkere kerkmeubilair stamt uit de Protestantse tijd van de Sint Willibrordus basiliek; dat was van 1645 tot 1930. Het meubilair kwam mee naar de nieuw gebouwde kerk aan de Houtmarkt. En vormt nu een bijzonder contrast met de nieuwe kleurstellingen. U ziet er de herenbank, de kansel, drie kroonluchters, twee wandschilden en de dooptuinhekken.

Op zaterdag 13 september 2025 is de kerk geopend van 13.00 tot 17.00 uur. Er zijn gidsen aanwezig die u het nodige over de kerk kunnen vertellen.

Deze middag zijn er ook orgelbespelingen. Dat gebeurt op het Vierdagorgel (1968); gebouwd naar Spaans voorbeeld. Dat orgel is afkomstig uit de voormalige Protestantse kerk te Sluiskil. Laat u verrassen door de klankkleur van dit tweeklaviersorgel.

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september – 13.00 uur tot 17.00 uur

Zondag 14 september gesloten

Stadstuin

Bontehondstraat 29 in Hulst

Deze tuin ligt tussen de Steenstraat en de Bontehondstraat in de binnenstad van Hulst. Een hoge muur met een poort - met vazen op de kolommen - verbergt een fraai onderhouden tuin. De tuin is normaal niet te bezoeken. Op Open Monumentendag kan dat wel!

De huidige eigenaar bezit de tuin sinds 2013. Sindsdien is de tuin weer in zijn oude glorie hersteld. Er staan een aantal oude bomen in de tuin. Centraal staat de oudste kastanje van Zeeuws-Vlaanderen. Aan de kant van de Basiliek staat links een oude es met een klein esdoorn en rechts nog een esdoorn. Verder vindt u er taxus, leilinden en platanen. Rondom langs de tuilmuren is er een beukenhaag met daarvoor een border met verschillende soorten hortensia. Opvallend zijn de glooiingen in de tuin. Er is een duidelijk hoogteverschil.

Aan de rechterkant van de tuin ziet u de achterzijde van het Refugium van Ten Duinen.

Het aanwezige koetshuis is sterk vervallen. Gelukkig krijgt het een opknapbeurt. Dat gaat in stappen. Het dak en de zijmuur zijn al onder handen genomen. Het houtwerk van de ovale ramen en het luik aan de straatzijde zijn in 2023 hersteld.

Dit jaar is het bezetsel aan de straatzijde aan de beurt.

In 2026 wordt de voorgevel verstevigd.

Bijzonder zijn de zeer forse zolderbalken. Waarschijnlijk is de zolder gebruikt als opslag voor grondstoffen voor de brouwerij van de familie Wauters die er woonden in de jaren 1800. Al meer dan 400 jaar is dit een particuliere tuin. 400 jaar geleden liep de Bierkaaistraat recht door de tuin richting de Basiliek, evenwijdig aan de Steenstraat.

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Zondag 14 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Historische begraafplaats in Hulst

Zoutestraat in Hulst

De begraafplaats aan de Zoutestraat in Hulst is een afspiegeling van de toenmalige standenmaatschappij en de verzuiling tijdens de tweede helft van de 19e en de eerste helft van de 20e eeuw. Er zijn drie delen. Die zijn door heggen van elkaar gescheiden. Er is een Nederlands Hervormd deel, een Rooms-katholiek deel en een algemeen deel. Binnen de deelgebieden is er een duidelijke scheiding tussen de verschillende klassen en afdelingen.

Op het Rooms-Katholieke deel wordt een deel van het 100-jarige gedeelte het 'Père Lachaise van Hulst' genoemd. Dit zijn allemaal rijksmonumenten met heel veel symboliek. Op het Nederlands-hervormde deel bevinden zich in het 100-jarige gedeelte ook enkele monumentale graven. Deze zijn allemaal sober uitgevoerd. Ze hebben nauwelijks symboliek, hooguit een palmtak. In het Rooms-Katholieke deel liggen een aantal oorlogsgraven. U ziet er het gezamenlijke monument van de mensen die omkwamen bij de beschieting van de toren

van de Basiliek. Ook zijn er andere oorlogsgraven van Hulstenaren.

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september - 12.00 uur tot 17.00 uur en om 14.00 uur rondleiding

Zondag 14 september - 12.00 uur tot 17.00 uur en om 14.00 uur rondleiding

Sint Willibrordusbasiliek

Steenstraat 2 in Hulst

De markante toren van de Sint Willibrordus Basiliek is van ver te zien. De toren werd in de loop van de eeuwen meerdere malen beschadigd en opnieuw opgebouwd. In totaal heeft de Basiliek wel zeven torens gehad. De huidige toren dateert van na de Tweede Wereldoorlog. Na de oorlog werd een prijsvraag uitgeschreven. Het ontwerp van architect Jan Brouwer won. En dat ziet u nu prijken op de Hulster Basiliek.

Maar niet alleen de toren is bijzonder. De hele Basiliek is dat. Dat bleek wel in 2009. Toen werd ze verkozen tot mooiste kerk van Nederland.

Geschiedenis van het gebouw

Volgens de legende heeft de Heilige Willibrordus in Hulst een kapel gesticht toegewijd aan de apostel Petrus. Die stond aan de Vismarkt. Wellicht werd de Pieterskapel te klein en bouwde men daarom omstreeks 1200 aan de voet van de Hulster burchtheuvel een kerk(je).

In 1402 werd op de uit 1200 stammende vierkante onderbouw van de toren twee achthoekige verdiepingen en een torenspits gebouwd. Het gebouw bestond uit een hoogkoor, drie westgevels, een dwarsbeuk voorzien van een noord- en zuidingang en een librije. Een twintigtal jaren later werd de dwarsbeuk vergroot met een noord- en een zuidkapel.

Everaert Spoorwater begon in 1462 met de bouw van de huidige koorkerk. De Sint Willibrordus werd in 1468 door brand getroffen. Toren en schip werden geheel in de as gelegd. Van het nieuw gebouwde koor waren de ramen gesprongen en

het strodak verbrand. Op 3 mei 1481 begon Herman de Waeghemaekere uit Antwerpen met het leggen van fundamenteën voor het nieuwe schip. Achtereenvolgens werkten Dominicus de Waeghemaekere, zoon van Herman, en Laureys Keldermans aan de kerk. Bij de stadsbrand van 1562 werd ook de kerk getroffen. Vier jaar later werd door de beeldenstormers in het gebouw wel schade aangericht, maar gelukkig waren de meeste kerkschatten in veiligheid gebracht. Nadat Hulst in 1645 door prins Frederik Hendrik was veroverd, kwam de kerk in handen van de gereformeerden. In 1806 kregen de katholieken - na herhaalde verzoeken aan keizer Napoleon - de beschikking over de helft van de kerk (het koor). Midden in de kerk, onder de toren aan de zijde van het schip, werd een scheidingsmuur gebouwd. Door de sterk gegroeide katholieke gemeenschap werd in 1929 het protestantse schipgedeelte aangekocht. De scheidingsmuur werd afgebroken en belangrijke restauratiewerkzaamheden volgden. Na afronding daarvan werd op 24

november 1935 de kerk door de Paus tot Basiliek verheven.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de neogotische torenspits - die architect Cuypers na de brand van 1876 had gebouwd - door de Geallieerden kapotgeschoten. De Duitsers gebruikten de toren namelijk als uitkijkpost. Het duurde tot 1957 voordat de moderne betonnen torenbekroning kon worden gerealiseerd.

In de jaren 1996 tot 1999 is de kerk gerestaureerd.

Loop de hoofdingang van de Basiliek binnen en laat u bevangen door de schoonheid van de Basiliek!

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Zondag 14 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Iedere zondag vindt er in de basiliek een viering plaats. Hierdoor is de basiliek op 14 september tot 11.30 uur gesloten.

Stadhuis

Grote Markt 21 in Hulst

Het Hulster stadhuis is gebouwd op de grondvesten van de in 1485 door brand vernielde gotische 'Halle'. Het voormalige stadhuis werd door de Hulsternaren zelf in brand gestoken. Het Gentse leger bezette Hulst. Na een straatgevecht in de Hulster binnenstad, trokken de Gentse soldaten zich terug in het stadhuis. Een patstelling... maar niet lang. De Hulsternaren namen binnen enkele uren namelijk een rigoureuze beslissing en staken hun eigen stadhuis in brand. De soldaten kwamen om in de vuurzee; maar Hulst was haar 'Raedthuys' kwijt.

Veertig jaar bleven de verbrande resten aan de Grote Markt te zien. Het was Keizer Karel de Vijfde die in 1528 opdracht gaf voor de bouw van het huidige markante stadhuis van Hulst. Toen hij drie jaar later op bezoek kwam in Hulst was hij zo verrukt over de nieuwbouw dat hij Hulst toestemming gaf om haar stadswapen met de keizerlijke kroon te versieren. En dat is zo tot op de dag van vandaag.

Wapenstenen

De toren van de Sint Willibrordus kerk werd in 1876 door

bliksem getroffen. In de torentrans zaten vier wapenstenen uit de 17e eeuw. Er werd een nieuwe torenspits op gezet en de wapenstenen werden verwijderd. Drie ervan werden in het trappenbordes van het stadhuis geplaatst. Rechts het oude stadswapen van Hulst met klauwende leeuw, omringd door hulsttakken en zeven pijlen. Links het wapen van Vlaanderen met klimmende leeuw. In het midden het wapen van Oranje met een mooie spreuk. De middelste wapenstein werd in 1949 verwijderd om de ingang naar de kelder te reconstrueren. De vierde steen is teruggevonden op het Oranjabolwerk in een hoop puin achter de voormalige gasfabriek. Deze laatste twee wapenstenen zijn nu ingemetseld aan de achterzijde van het stadhuis.

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Zondag 14 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Stadsmolen

Molenbolwerk 1 in Hulst

Wanneer de eerst molen in Hulst werd gebouwd, is niet bekend. Wel is geweten dat in de 13e eeuw reeds een drietal getij-molens in werking waren om het graan voor de bevolking te malen. Een getij-molen ontleende zijn aandrijfkraft aan de werking van eb en vloed. Op een plattegrond van de stad van omstreeks 1560 staan vier standerdmolens in de binnenstad en de onmiddellijke omgeving. Op deze plattegrond staat de voorganger van de huidige molen. Die werd zeer waarschijnlijk in de 14e eeuw op deze plaats gebouwd.

In 1596 werd de molen bij een belegering van de stad zo zwaar beschadigd, dat er een nieuwe moest worden gebouwd. Die molen werd bij het beleg van 1645 kapot geschoten en weer herbouwd. Tussen 1700 en 1750 werd de molen vervangen en verplaatst naar de Molenberg. De Molenberg lag op de plaats waar in de jaren '50 de Keldermanspoort is opgegraven. In 1792 werd de houten molen vervangen door de huidige stenen stellingmolen. Die kunnen we nu nog bewonderen aan het Molenbolwerk.

De molen is tot in de jaren '30 in bedrijf geweest. Na 1940 raakte de molen zwaar in verval. In 1944 werd de stelling (omloop) gesloopt. Tot overmaat van ramp sloeg in 1954 de bliksem in en brak er brand uit. In 1956 volgde een restauratie. Bij deze restauratie kreeg de molen de naam Stadsmolen.

In de periode 1976-1979 en in 1992 volgden opnieuw restauratiewerken.

Vrijwillig molenaars houden de molen nu draaiend. Op vrijdag- en zondagmiddag is de molen geopend voor bezoek. Dat is van 13.30 tot 16.30 uur. Op de begane grond is een winkeltje met meelprodukten.

Enkele technische gegevens

Ronde stenen stellingmolen.

2 koppel maalstenen.

Bijzonderheden: Houten bovenas, bandvang.

Oudhollands wiekenkruis, met vlucht (lengte van 2 wieken) van 24,25 meter.

De hoogte van de stelling (omloop) bedraagt 8 meter.

Boven de oostelijke ingang ziet u het generaliteitswapen met een wapenschild met staande leeuw, pijlenbundel en zwaard in de poten. Onder het schild met gedekte kroon staat in een lint de spreuk: 'Concordia res parvae crescunt'. Dat betekent: Door samenwerking worden kleine dingen groot.

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Zondag 14 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Museum Hulst in 's-Landshuis

Steenstraat 37 in Hulst

Het Museum Hulst vindt u in de binnenstad van Hulst aan de Steenstraat 37. Het museum is een mix van oud en nieuw; van moderne techniek en traditioneel exposeren. Er zijn interactieve schermen, film en geluid. Het is echt een museum van deze tijd. Het museum is geopend op maandag tot en met zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur; op zondag van 12.00 tot 17.00 uur.

Geschiedenis van het pand

Het 's-Landshuis is gebouwd als bestuurszetel voor de magistraat (burgemeesters en schepenen) van het Hulsterambacht. Met een ambacht wordt hier bedoeld een rechtsgebied zoals nu een gemeente. In de tweede helft van de zestiende eeuw. De grond waarop het gebouw staat, was een enclave, een stukje Hulsterambacht binnen de stad. Deze magistraat bestuurdde over het platteland rond de stad Hulst. Tussen 1710 en 1720 werd de classicistische voorgevel gewijzigd. Ook werd toen het achtkante torentje met klok op het dak geplaatst.

De magistraat van Hulsterambacht zetelde in het pand tot 1795. Op dat moment werd de eeuwenoude bestuursstructuur door de Franse 'revolutionaire' wetgeving vervangen. Het ambacht werd opgedeeld in een

aantal 'communes', later 'gemeenten' genoemd. Het Landhuis werd toen tijdelijk in gebruik genomen door het stadsbestuur. Nadat het stadhuis aan de Grote Markt was opgeknapt, verhuisde het stadsbestuur terug naar de Grote Markt.

Het Landhuis werd daarna gebruikt door de vrederechter, later de kantonrechter. Ook marechaussees werkten vanuit het pand en het gebouw fungeerde als Huis van Bewaring. In 1933 verdween het Kantongerecht uit het pand. Daarna werd het nog gebruikt als kantoor voor de Directie Belastingen en als Arbeidsbureau.

De kenmerken van het gebouw

Het metselwerk van het Landhuis bestaat uit grijsrode IJsselsteentjes. De monumentale ingangspartij - bestaande uit een centraal geplaatst bordes met daarboven een van een balustrade voorzien venster omringd met cartouches - domineert de voorgevel. De wapenschilden boven de ingangsdeur werden in de Franse Tijd vernield.

In de grote zaal (bij binnenkomst rechts) werd tot 1795 door de magistraat van Hulsterambacht recht gesproken en zetelde later de vrede- en kantonrechter.

Aan de zuidzijde is achter tegen het gebouw een vleugel aangebouwd met gele IJsselsteentjes. Daarin werden paardenstallen en gevangencellen ondergebracht.

Publiekstrekkingen

Twee grote, historische schilderijen zijn te zien in 's-Landshuis. Het schilderij 'Gezicht op Hulst' van Cornelis De Vos uit 1628 én 'Mozes en de Wetstafelen' van Jacob Jordaens uit 1663.

Bijzonder is dat het schilderij van Jacob Jordaens nog op de oorspronkelijke plaats hangt.

In een van de zalen van het museum is de gevangenis uit 1800-1850 te bezichtigen. Heel bijzonder is dat de gevangenen hier sporen hebben achter gelaten. In het hout hebben ze inscripties gekerfd: soms gewoon initialen of een jaartal. Soms tekeningen en flarden van zinnen.

Kelders

Tijdens Open Monumentendag zijn ook de kelders van het gebouw geopend.

Werken van architect Rouleau

Tijdens de Open Monumentendagen hangen er foto's van de werken van architect F.R.J. Rouleau in het Museum Hulst. Dit past goed bij het thema "architectuur". Rouleau heeft in de jaren 1920 en 1940 een belangrijke bijdrage geleverd aan de woningbouw in Hulst. Zijn ontwerpen kenmerken zich door een expressieve stijl met elementen van het zakelijk expressionisme.

Tijdens deze editie van Open Monumentendag is er een wandeling en een fietstocht langs de huizen van Rouleau. Meer informatie vindt u op pagina 56 in deze brochure.

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Zondag 14 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Hof te Zandekerk Kloosterzande

Willem de Zwijgerlaan 2 in Kloosterzande

De cisterciënzer abdij Ter Duinen (België) had een uithof te Zande. De kapel in Kloosterzande, wat nu de Hof te Zande Kerk is, maakte deel uit van deze uithof. De bouw van de kapel begon rond de 12e eeuw. In 1348 verwoestten de Gentenaars al de uithoven van de abdij Ter Duinen. De monniken herstelden hun bezittingen weer. Tijdens de 80-jarige vrijheidsoorlog ging de uithof te Zande voor de tweede maal verloren, waaronder ook de kapel. De Staten van Vlaanderen schonken in 1575 de overblijfselen van de uithof aan Prins Willem van Oranje.

Het landelijke thema Erfgoed & Architectuur met als slogan Gebouw(d) om te blijven is goed terug te zien in de in 1609 opnieuw opgebouwde kerkkapel. Het kerkje werd opgetrokken uit kloostermoppen. De muren hebben een dikte van één meter. Het voorgedeelte vertoont niet de oorspronkelijke Romaanse, maar de Gotische stijl. De oostgevel is nog in zijn oorspronkelijke vorm. De zuidwestgevel is bijna helemaal herbouwd uit puin. De kerk heeft twee ingangen: één aan de voorgevel en een kleinere aan de noordzijde.

De geschiedenis herleeft

Onderweg met de monniken van weleer! Met deze

wandeling houden we dit bijzondere erfgoed levend voor de toekomst. De route gaat door de Hof te Zande uithof. De eeuwenoude kerkkapel is ook te bezichtigen. Er zijn zes infoborden, een podcast en bewegwijzering. De route vindt u op www.stichtingdekerkinklooster.nl.

De stichting

Stichting de Kerk in Klooster gaat het primair om het behoud van deze eeuwen oude – van oorsprong Cisterciënzer kerkkapel. De stichting verzorgt vooral culturele activiteiten; waaronder concerten, exposities, het jaarlijks Bernardusfeest en een wintermarkt. Ook is de kerk een trouwlocatie.

Wilt u het werk van de stichting ondersteunen? Word dan vriend en/of donateur!

Meer informatie vindt u op www.stichtingdekerkinklooster.nl.

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september 13.00 uur tot 17.00 uur

Zondag 14 september 13.00 uur tot 17.00 uur

Sint Catharinakerk Hengstdijk

Hengstdijkse Kerkstraat 6 in Hengstdijk

Op deze plaats stond een middeleeuws kerkje. Daarvan was in de 19de eeuw niet meer dan een bouwval overgebleven. Op 13 december 1891 nam het toenmalige kerkbestuur - onder voorzitterschap van pastoor Antonius van Genk - het besluit om de oude kerk en toren af te breken en een nieuwe kerk met toren te bouwen. Aan dit simpele besluit waren vele jaren van wikken en wegen vooraf gegaan. Daarbij speelden vooral het benodigde geld een grote rol.

Op 29 maart 1892 werd een begin gemaakt met het sloopwerk. Op 13 juni 1892 werd de eerste steen van de nieuwe kerk gelegd. Die bevindt zich links bij de ingang van de kerk. De nieuwe kerk was een ontwerp van P.J. van Genk,

een neef van de pastoor.

Op 22 december zegende de pastoor de kerk in. Het gebouw is opgetrokken in neo-gotische stijl en heeft een toren met een typische kapvorm. De kerk heeft mooie glas-in-lood ramen en bezienswaardige kerkschatten. Ook de beschildering van de binnenmuren uit 1911 is nog aanwezig. Verder bezit de kerk een schilderstuk 'De Aanbidding der Wijzen' van Simon de Vos uit 1649.

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september gesloten

Zondag 14 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Luchtwachttoeren Nieuw Namen

Naast Nieuw Kieldrechtijk 9 in Nieuw Namen

Aan de Nieuw Kieldrechtijk in Nieuw Namen staat een vrij gave luchtwachttoer, compleet met schuilkelder. De luchtwachttoer is industrieel erfgoed uit de Koude Oorlog. Hij is een van de weinige die de tand des tijds heeft doorstaan.

Na de Tweede Wereldoorlog namen de spanningen tussen de voormalige bondgenoten toe. Vooral Rusland deed de betrekkingen verkoelen. Door de oorlog in Korea en de Cubaanse rakettenkwesie liepen de spanningen op. Omdat de radarapparatuur vliegtuigen die onder de 1500 meter het Nederlandse luchtruim binnenkwamen, niet opmerkte, werden luchtwachttoeren opgericht. Nederland werd daarvoor verdeeld in 80 sectoren. Elke sector had drie torens. Die stonden in een driehoek op maximaal 16 kilometer van elkaar. Dat was afgestemd op de gehoorafstand; die is acht kilometer.

In Nederland werden tussen 1951 en 1955 138 vergelijkbare luchtwachttoeren gebouwd. Bovendien werd gebruik gemaakt van 137 reeds bestaande bouwwerken als molens en torens. De toren bij Nieuw Namen is 15 meter hoog.

Bemensing van de toren

De luchtwachttoeren moesten binnen korte tijd kunnen worden bemensd. Het lag dus voor de hand het personeel uit de lokale bevolking te werven. Op 1 mei 1950 richtte men het Korps Luchtwachtdienst (KLD) op. In 1964 werd het weer opgeheven. Het verdwijnen van propellervliegtuigen ten gunste van straaljagers was daarvoor de belangrijkste reden.

Hun taak was om - met behulp van een luchtwachtinstrument - de positie van het vliegtuig te

bepalen. Een verbindingsman gaf de gegevens per telefoon door aan de luchtwachtcentrale in Zeist.

Constructie van de toren

Omdat men ervan uitging dat de torens slechts tijdelijk dienst zouden doen, bouwden ze deze in raatbouw. De firma Schokbeton uit Kampen maakte de geprefabriceerde betonnen elementen. Het was de bedoeling dat deze betonnen elementen nadien konden worden gebruikt voor de bouw van schuren en dergelijke.

Schuilkeldertje

Inmiddels lag een andere dreiging op de loer: de atoombom. De torens werden overgedragen aan de dienst Bescherming Burgerbevolking (BB). Vanaf de torens moesten waarnemers een mogelijke inslag kunnen lokaliseren en deze gegevens telefonisch doorgeven. Ter bescherming van het personeel werd in 1968 aan de voet van een groot aantal torens een atoomschuilkeldertje gebouwd. Zo ook in Nieuw Namen. De BB werd in 1980 opgeheven.

Behoud van de toren

De cementdekking van de betonwapening bleek bij veel luchtwachttoeren onvoldoende. Als gevolg hiervan werd al vrij snel betonrot zichtbaar. De torens werden een gevaar voor de omgeving. Om die reden zijn de meeste afgebroken. De toren bij Nieuw Namen bleef echter behouden. Theo van Duyse kocht hem voor het symbolische bedrag van vijftig gulden van de Stichting Behoud Natuur en Leefmilieu. Op haar beurt had de stichting de toren aangekocht van de Dienst Domeinen. De bunker is gekocht van de gemeente Terneuzen voor het symbolisch bedrag van één gulden. De ondergrond van het Waterschap Hulster Ambacht. Eveneens voor het symbolische bedrag van één gulden.

Er is een stichting opgericht: Stichting Luchtwachttoeren Nieuw Namen. De Luchtwachttoeren met bunker en de grond is verkocht aan deze stichting voor het symbolische bedrag van 1 euro.

De reden hiervan is dat het geheel behouden blijft voor het nageslacht en het dorp Nieuw Namen.

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Zondag 14 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Molen Kloosterzande

Groenendijk 2 in Kloosterzande

In Kloosterzande staat aan de Groenendijk een meer dan drie eeuwen oude molen. Het is een standaardmolen, het alleroudste type windmolen in de Lage Landen.

De naamloze molen van Groenendijk is waarschijnlijk rond 1770 gebouwd in Oliekot, nabij Kuitaart. De naam van het gehucht verwijst er mogelijk naar dat het om een oliemolen ging. Omstreeks 1781 is de molen verplaatst naar de Groenendijk. Daar werd hij gebruikt als korenmolen.

Herstelwerkzaamheden

In het voorjaar van 2025 zijn er herstelwerkzaamheden uitgevoerd. Uit een inspectierapport van Monumentenwacht Erfgoed Zeeland was gebleken dat

er inwendige rotting in de molen zat. Hierdoor ging de stabiliteit van de molen achteruit.

De Standaard waar de molen op staat is vernieuwd. Het gehele huis van de molen werd op stempels gezet. Zo was het mogelijk om de standaard te vervangen. De kruipalen rondom de molen zijn ook vervangen. De molen kan weer draaien en is open om te bezichtigen.

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september – gesloten

Zondag 14 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Molen Kuitaart

Frederik Hendrikstraat 75 in Kuitaart

In Kuitaart staat - nabij natuurgebied De Kleine Vogel een molen. Die draagt de toepasselijke naam Vogelzicht. De molen is een grondzeiler en dateert uit 1865. Omstreeks 2000 werd de molen gerestaureerd.

De molen en maalderij zijn verbonden door een smalspoor wat het complex uniek maakt. In de maalderij bevond

zich een petroleumvergasser uit 1904, deze is in 1943 ontmanteld en dient sindsdien als vertraging naast de snel draaiende elektromotor.

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september - 12.00 uur tot 17.00 uur

Natuurboerderij Ondersteboven Ossenis

Westdijk 1 in Ossenis

Aan de Westdijk 1 in Ossenis vindt u Natuurboerderij Ondersteboven. Annie Audenaert heeft samen met Arnold Mannaert de historische schuur omgetoverd tot een Bed & Breakfast met een boerderijterras.

Geschiedenis

De boerderij heeft een lange, rijke historie. In de periode 700 – 800 wordt al over een mottenkasteel gesproken, in de 11e en 12e eeuw van een heus klooster en in de 14e eeuw een tempeliershuis. De monumentale schuur heeft een Mansardekap. Ook wel Franse kap genoemd. Dit is een dakvorm met gebroken, naar buiten geknikte vlakken. Dit historische daktype ontstond in

de Franse barokarchitectuur en is vernoemd naar de Franse architect François Mansart (1598-1666).

In de 17e eeuw werd de Hooglandpolder definitief ingepolderd. De boerderij is één van de eerste. In 1966 hebben de voorouders het voormalige huis – uit de 18e eeuw – afgebroken. Vele oude spullen zijn bewaard gebleven. Deze hebben een mooie plaats op de boerderij gekregen. Ook vindt u hier een collectie landbouwwerktuigen van het Museum Hulst.

De weg naar natuur

Sinds begin 2023 is de boerderij 100% natuurboerderij. Er is bijna een halve

kilometer keverbanken, drie poelen en een voormalig kreekrestant. Er is in totaal zeventien hectare natuurakkers, inclusief vogelakkers, bloem(pluk)velden en insecten- en patrijzenranden. Regelmatig zijn er natuurtellingen; vogels, kikkers, salamanders en dag- en nachtvlinders. Ook vinden er geregeld natuurexcursies plaats.

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Zondag 14 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Johannes de Doper kerk Sint Jansteen

Hoofdstraat 4 in Sint Jansteen

In 1256 was er al sprake van een parochiekerk in Sint Jansteen. Door de militaire activiteiten tijdens de Tachtigjarige Oorlog raakte de toren van de kerk zwaar beschadigd. In 1645 namen de Staatsen het Land van Hulst definitief in. De kerk namen ze in beslag. Drie jaar later kreeg de kerk een omwalling en werd het gebouw omgevormd tot fort. In 1681 werd de functie van de kerk weer religieus; nu als protestantse kerk. De katholieken mochten pas in 1791 een schuurkerk inrichten. In 1804 kregen ze eindelijk hun oude kerk terug. Deze was echter zeer vervallen.

Tussen 1857 en 1860 werd een nieuwe kerk gebouwd. Die was ontworpen door P. Soffers. In verband met de bouw zetten ze een steenbakkerij en een kalkbranderij op. De steenbakkerij bestond van 1850 tot 1876. De

bakkerij leverde niet alleen ruim 1.300.000 stenen voor de nieuwe kerk, maar ze voorzag ook anderen van baksteen. De kalkbranderij verwerkte de Doornikse steen. Die was afkomstig van het oude kerkgebouw.

In 1898 werd de kerk uitgebreid met twee sacristieën. In 1927 werd een pastorie bijgebouwd. Die werd ontworpen door F.J.P. Rouleau.

Tegenwoordig doet de kerk onder andere dienst als brouwerij (Holy Spiritus).

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Zondag 14 september – 12.00 uur tot 17.00 uur

Sint-Theresia van het Kind Jezuskerk Heikant

Julianastraat 16 in Heikant

In Heikant vindt u aan de Julianastraat de Sint-Theresia van het Kind Jezuskerk.

De kerk is een eenbeukige kruiskerk, ontworpen door F.B. Sturm en gebouwd in 1930-1931, toen het dorp een zelfstandige parochie werd. Naast de kerk bevindt zich ook een pastorie. In het kerkgebouw is de expressionistische architectuurstijl toegepast. Dit is sober gedaan met meerdere blinde gevels.

Gebouw

Kerk en aanbouwen zijn opgetrokken uit bruinige baksteen. De kerkramen zijn in paraboolvorm vormgegeven en hebben glas-in-lood. De bakstenen voorgevel bevat een paraboolvormig venster en heeft aan de randen bijzonder metselwerk. In de kerktoeren zijn plastische, driedimensionale uitsteeksels toegepast. Deze hebben veel weg van balkons.

Het bovenste deel van de toren bestaat uit een opbouw van vier horizontale betonbanden met centraal daarin geplaatste wijzerplaten. De wijzerplaten zijn in gekleurd tegelwerk uitgevoerd en tonen het bouwjaar. De toren heeft een ver overkragende dakvoet waarop een uitzwenkende, met leien gedekte spits met kruis en haan als bekroning staat. Tegen de gevel is een gedeelte van de Theresiakapel uitgebouwd. Ook is er een uitbouw voor de doopkapel. De kerk heeft een schilddak in kruisvorm met een kleine vieringtoren welke in vorm verwant is aan de hoofdtoren, bekroond door een metalen kruis. Op enkele dakvlakken zijn kleine driehoekige dakkapellen geplaatst.

Interieur

Net als het exterieur is ook het

interieur van de kerk relatief sober vormgegeven. Tegen de wanden is een op pleisterwerk geschilderde kruiswegstatie aangebracht. In de kopgevels van het transept zijn biechtstoelen aanwezig, elk voorzien van drie parabolische doorgangen. Ook is er een geïntegreerde, gemetselde preekstoel aanwezig. De vloer van het koor is belegd met kleine, meerkleurige motieftegels. Het altaar is geplaatst op een marmeren voetstuk met traptreden. Boven de entree bevindt zich de zangtribune met gemetselde balustrade.

Kapellen groep

Achter de kerk ligt een processiegang. Deze bestaat uit zeven gemetselde kapellen en dateert uit 1934. Op de eerste dinsdag van oktober

vindt nog steeds het traditionele Theresialof plaats met aansluitend de processiegang.

Gebruik kerk en Theresiakapel

De Theresiakapel is dagelijks open van 9.00 uur tot 16.30 uur. In de kerk zijn geen weekend vieringen meer. Wel wordt de kerk nog gebruikt voor uitvaarten, huwelijk en dopen. Ook vindt de traditionele kermismaandag mis ieder jaar plaats.

Open Monumentendag

Zaterdag 13 september – 14.00 uur tot 17.00 uur

Zondag 14 september - 14.00 uur en 17.00 uur

Activiteiten

Wandeling en fietstocht

Tijdens deze editie van de Open Monumentendagen organiseert het Comité Open Monumentendag een fietstocht en een stadswandeling onder leiding van een gids.

Deze voert u langs interessante gebouwen in de gemeente Hulst. We besteden met name aandacht aan de bekendste architect in onze straat uit de periode 1920 - 1950; F.P.J. Rouleau.

Vertrekpunten

Fietstocht: Zaterdag 13 september om 13.00 uur – Start voor Grote Markt 5 in Hulst. Route Hulst – Kapellebrug - Sint Jansteen.

Wandeling: Zondag 14 september om 15.00 uur - Start Infopunt/Museum Hulst, Steenstraat 37 in Hulst. De wandeling duurt ongeveer één uur.

Werken van architect Rouleau

Tijdens de Open Monumentendagen hangen er foto's van de werken van architect F.R.J. Rouleau in het Museum Hulst. Rouleau heeft in de jaren 1920 en 1940 een belangrijke bijdrage geleverd aan de woningbouw in Hulst. Zijn ontwerpen kenmerken zich door een expressieve stijl met elementen van het zakelijk expressionisme.

Stadswallen & Ravelijn in Hulst

In de twaalfde eeuw kreeg Hulst haar stadsrechten. Een stad moest kunnen worden verdedigd tegen de vijand. Daarom kreeg Hulst in de veertiende eeuw een aarden wal en gracht. Ongeveer een eeuw later verwoeste de Gentenaren die. Nieuwe vestingwerken werden aangelegd. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) veroverde de strijdende partijen over en weer de stad op elkaar. Telkens als Hulst een nieuwe overheerser kreeg, werden de verdedigingswerken verbeterd of uitgebreid.

Zo ontstond een imposante vesting omgeven door wallen en grachten. Die grachten noemen we Vesten. Hulst heeft een Binnenvest en aan de zuidzijde ook een Buitenvest. In die vesten lagen ravelijnen. Dat waren verdedigings-eilanden. Er is er één bewaard gebleven. Die ziet u tijdens een wandeling op de stadswallen liggen, niet ver van de stadsmolen.

In totaal zijn de stadswallen zo'n 3,5 kilometer. Over de hele lengte ligt een wandelpad. Bovenop heeft u daar een prachtig uitzicht op de historische vestingstad.

In de jaren van weleer was men twee keer van plan geweest om de verdedigingswallen te slopen. Gelukkig ging dat niet door en kunnen we tot de dag van vandaag genieten van dit uniek stuk stadsgeschiedenis.

Zonnetrein in Hulst

De Zonnetrein rijdt op Open Monumentendag rondjes door Hulst. Stap op en onze vestingstad en nog meer komen aan u voorbij! U kunt elk half uur opstappen. Onderweg vertelt de chauffeur over alle monumenten en bezienswaardigheden. Onderweg is in- en uitstappen ook mogelijk.

De Zonnetrein start op de Grote Markt in Hulst. Daar is ook het eindpunt. De route gaat verder als volgt: Grote Markt – Steenstraat - bij de stadsmolen de stadswallen op - via Graauwse Poort - Zoutestraat (begraafplaats) – Maristenklooster – Zandstraat - Dubbele Poort - Frans van Waesberghestraat – Gentsestraat - Grote Markt.

Open Monumentendag

Zondag 14 september - 12.00 uur tot 17.00 uur

Scan de QR-code voor alle informatie over deze route.

Veldkapelletjes in Oost-Zeeuws-Vlaanderen

In Oost-Zeeuws-Vlaanderen vindt u her en der in het landschap veldkapelletjes. Er is een route gemaakt die u langs de kapelletjes - gebouwd voor de maagd Maria - voert. U vertrekt vanuit Kloosterzande en fietst onder andere langs Kruisdorp, Duivenhoek, Graauw, Zandberg en Hulst. Ook fietst u een deel langs de Westerscheldedijk. Het is een veelzijdige route.

De route is te volgen via de fietsknooppunten. U volgt daarvoor de volgende route:

11, 17, 16, 59, 67, 66, 62, 49, 47, 46, 57, 15, 54, 12, 19, 11.

De kapelletjes vindt u op de volgende plaatsen:

Clinge – in het bos achter Malpertuuslaan 9 (nabij knooppunt 53).

Nieuw Namen – hoek Tybaertstraat / Veerstraat (nabij knooppunt 60).

Zandberg – Willem Hendrikstraat – ter hoogte van de Beerweg (tussen knooppunt 62 – 66).

Graauw – bij overgang Dorpsstraat / Zandbergsestraat (nabij knooppunt 67).

Lamswaarde – Boudeloodijk – ter hoogte van de Jacob de Waalstraat (nabij knooppunt 55).

Kloosterzande – Zoutelandsedijk 2 (tussen knooppunt 17 – 11).

Ossenisse – hoek Zeedorp / Langeweg (nabij knooppunt 11 – 18).

Vogelwaarde – hoek Zuidweg / Vogelweg (nabij knooppunt 54 – 15).

Vogelwaarde – hoek Margaretsedijk / Ravensweg (nabij knooppunt 15 – 57).

Vogelwaarde – Kerkhofpad 3b / 3c (nabij knooppunt 15 – 53).

Sint Jansteen – hoek Hogeweg / Tragel (nabij knooppunt 52 – 79).

In Hulst is in de Lyceumstraat 20 de bel uit de kapel van het voormalig Liduina ziekenhuis te zien (nabij knooppunt 47).

COLOFON

Deze brochure stelden we samen met de grootst mogelijke zorgvuldigheid. Toch kunnen er geen rechten ontleend worden aan de inhoud ervan. Heeft u vragen over deze brochure? Neemt u dan contact op met een van de deelnemende gemeenten.

Terneuzen

Tekst

Deelnemers Open Monumentendag 2025

Redactie & druk

Gemeente Sluis, Gemeente Terneuzen,
Gemeente Hulst

Ontwerp

TiDi Media

Oplage

2.100 exemplaren

Website

Voor meer informatie over de openingstijden, zie www.openmonumentendag.nl.

De brochure is ook te downloaden als pdf op www.openmonumentendag.nl of via de volgende websites www.gemeentesluis.nl, www.terneuzen.nl, www.inulst.nl.

